

ગુજરાતી ભાષા પ્રવેશ - ૧

ડૉ.જગદીશ જ. દવે

ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી પ્રયોજિત
ગુજરાતી ભાષાપ્રવેશ-૧

ડૉ. જગદીશ જ. દવે

SOLE DISTRIBUTORS :

Bidd Enterprises

Suppliers of Gujarati Books to : Libraries,
Schools, Language Centres and Institutions,
37, Sanders Road, Finedon Road Industrial Estate,
Wellingborough, Northamptonshire NN8 4NL
Telephone : (0933) 229353
Fax : (0933) 229111

GUJARATI BHASHA PRAVESH PART 1

(Introduction to Gujarati)

DR. JAGDISH J. DAVE

© ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી

© Gujarati Literary Academy

33, Beechcroft Gardens, WEMBLEY, Middx. HA 9 8ER (U.K.)

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission of the copyright holders.

First edition : 1986

Second edition : 1993

Third edition : 1996

Fourth edition : 2001

Cover design by : Prafull Dave, (Zurich)

Price :

Published jointly by :

Navbharat Sahitya Mandir - 134, Princess Street

PO. Box No. 2835, MUMBAI-2 / Gandhi Road, Ahmedabad-1.

Bidd-Enterprises, Wellingborough (U.K.)

ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી

ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીનાં બીજ રોપ્યાં હતાં ગુજરાતી સાહિત્ય મંડળે. ૧૯૭૫માં જ આ મંડળ નક્કરપણે પુનઃ રચાઈને સાતત્યપૂર્વક કામ કરતું થયું હતું. તે પહેલાં એ જ નામનું મંડળ સ્થપાયું હતું. પરંતુ એક નોંધપાત્ર કવિસંમેલન યોજવાનું જ એણે કામ કરેલું. કવિશ્રી ડાહ્યાભાઈ પટેલ અને શ્રીમતી કુસુમબહેન શાહ તે મંડળનાં પણ અને નવા મંડળનાં પણ ધ્રુવતારકો. નવા મંડળના મંત્રી અને એક સ્થાપક સત્ય શ્રી યોગેશ પટેલના ઉત્સાહથી તથા અન્ય મિત્રોના સહકારથી આ મંડળ ટક્યું, તેણે મુખ્યત્વે કાવ્યની બેઠકો અને કવિસંમેલનો યોજ્યાં. ૧૩ નવેમ્બર, ૧૯૭૬ના લેસ્ટરમાં મળેલા કવિસંમેલનથી અકાદમીની કલ્પનાએ આકાર લીધો. શ્રી યોગેશ પટેલ, શ્રી વિપુલ કલ્યાણી અને શ્રી પંકજ વોરાએ અકાદમીનું બંધારણ તૈયાર કર્યું અને આખરે ૧૨મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૭૭ના કાવ્યપ્રેમી શ્રી સૂર્યકાન્ત દવેના નિવાસસ્થાને મંડળ વિધિવત્ રીતે ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી બન્યું અને નવા સૂત્રધારો વરાયા.

ત્યારથી તે આજ સુધી અકાદમીની મજલ જારી રહી છે, વિકાસને પંથે અતિ વ્યસ્ત રહી છે. માત્ર કાવ્ય નહિ પરંતુ સાહિત્યનાં દરેક અંગોના વિકાસ માટે તેણે મથામણ કરી છે. તો આ દોઢ દાયકા દરમ્યાન આ દેશમાં ગુજરાતી ભાષાના ઉદ્ધાર માટે તેણે મહાયજ્ઞ માંડ્યો છે. સાહિત્ય અને કલાનાં વિવિધ સ્વરૂપો જે અકાદમીના ધ્યેયના સિક્કાની એક બાજુ હોય તો ભાષા અને શિક્ષણ એની બીજી બાજુ છે. અકાદમીએ ચાર ભાષા-સાહિત્ય પરિષદો યોજી છે. આ પરિષદો એટલે આ દેશમાં યોજતા લિટરરી ફેસ્ટીવલની નજીકનો સાંસ્કૃતિક ઉત્સવ. સંગીત, ચર્ચા, વિવેચન, ભાષાશિક્ષણના પ્રશ્નો, કવિસંમેલન વગેરે અનેક સ્તરે તે વિસ્તરે. ચિત્રકળા પ્રદર્શન દરમ્યાન પણ એવો જ ઉત્સવ યોજાય તો પુસ્તકમેળા દરમ્યાન પણ એવું. શિક્ષકો માટેની કોન્ફરન્સથી માંડીને પાઠ્યપુસ્તકો વિશેના સેમીનાર સુધી તેણે વ્યાપ રાખ્યો છે. નૃત્યકલા, સંગીતકલા, નાટ્યકલા, નવલકથાથી માંડીને કાવ્ય અને વિવેચન સુધીના સાહિત્યને, ચિત્રકલા, હસ્તકલા ઇત્યાદિ દરેક ક્ષેત્રને સ્પર્શતા કાર્યક્રમો યોજાયા છે. અંગ્રેજી કવિઓ, જાણીતા ગુજરાતી કવિઓ, સિદ્ધહસ્ત સાહિત્યકારો, ફિલસૂફો, જાણીતા ધાર્મિક અને રાજકીય વિચારકો, વિવેચકો, તંત્રીઓ, શિક્ષણશાસ્ત્રીઓ, ચિત્રકારો, નાટ્ય દિગ્દર્શકો - એમ અનેક પ્રસિદ્ધ કલાકારો અને વ્યક્તિઓના અકાદમીએ કાર્યક્રમો ગોઠવી પ્રજામાં શુદ્ધ સાંસ્કૃતિક પ્રચારની અલગ ભાત ઊભી કરી છે. સાહિત્યના પ્રચાર માટે હરીફાઈઓ રાખવામાં આવે છે. ૧૯૮૮થી અકાદમીએ સાર્વત્રિક સ્વરૂપે ગુજરાતીની પરીક્ષાઓ પણ લેવાની વ્યવસ્થા કરી છે.

આમુખ

ગુજરાતી ભાષાપ્રવેશ ભાગ : ૧ની ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રકાશિત થઈ રહી છે તે માટે ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી સાથે સંકળાયેલા સર્વ કાર્યકર્તાઓ અને શિક્ષકોને આનંદ થશે. સેતુ અને પાંચ પાઠ્યપુસ્તકોનું પ્રકાશન થયા પછી ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીની ગુજરાતી ભાષાશિક્ષણની પ્રવૃત્તિઓમાં અનેકવિધ પ્રગતિ થઈ છે. ૧૯૮૮માં પરીક્ષાઓની શરૂઆત થઈ અને તેમાં બેસતા પરીક્ષાર્થીઓની સંખ્યામાં ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પ્રતિ વર્ષે થઈ રહી છે. ૧૯૮૮માં માત્ર પ્રારંભિક પરીક્ષા લેવાઈ હતી અને ત્યાર પછી દર વર્ષે એક વધુ પરીક્ષા આવરી લેવાતાં હવે ૧૯૯૨માં પાંચેય પરીક્ષાઓ યોજાશે. છેલ્લી અને પાંચમી પરીક્ષા એ અકાદમીની હાલની યોજના પ્રમાણે સર્વોપરી ઉપાધિ 'વિશારદ' માટેની પરીક્ષા છે. આ પરીક્ષાઓ પદ્ધતિપૂર્વક પ્રગતિ કરે તેમાં સેતુ અને તેની સાથે પ્રકાશિત થયેલાં પુસ્તકોએ ઘણો અગત્યનો ફાળો આપ્યો છે.

બ્રિટનમાં વસતી એશિયાઈ જનતાનો એક મુખ્ય પ્રશ્ન માતૃભાષાની જાળવણીનો છે. માતૃભાષાની જાળવણીથી આપણે આપણો સાંસ્કૃતિક, સાહિત્યિક અને કળા-કૌશલ્યનો વારસો જાળવી શકીશું અને હાલની અને ભવિષ્યની પેઢીઓ તે વારસાનો આનંદ માણી શકશે. ગુજરાતી ભાષા મૂળ ગુજરાતથી પરદેશગમન કરી અહીં આવી વસેલી જનતાની વારસાની ભાષા છે. તેનો પ્રચાર ભવિષ્યની પેઢીઓમાં થાય એ ઘણું જ હિતકર છે. મને આશા છે કે સેતુ અને તેની સાથે પ્રકાશિત થયેલાં પાઠ્યપુસ્તકો હાલની માફક ભવિષ્યમાં પણ આ ધ્યેયને સિદ્ધ કરવામાં અગત્યનો ફાળો આપશે.

પોપટલાલ જરીવાળા

પ્રમુખ, ગુ. સા. અ.

૫ જુલાઈ, ૧૯૯૬

પ્રશ્ન પુછાય છે કે આપણાં બાળકોએ ગુજરાતી ભાષા શા માટે શીખવી જોઈએ ? આ દેશમાં તે એમને શું કામ આવવાની હતી ? શિક્ષણશાસ્ત્રીઓ માતૃભાષાના શિક્ષણ પર જે ભાર મૂકે છે તે આવું પૂછનારને સમજાવવું અઘરું છે. તો સાહિત્યની મદદથી સમજાવવું પણ અઘરું છે. જાણીતા ઇટાલિયન કવિ અંગારેત્તીએ તેના કાવ્ય 'In Memorium'માં પરદેશમાં આવી વસેલા એક વસાહતીની 'ઘોબીનો કૂતરો નહિ ઘરનો કે ઘાટનો' જેવી થતી હાલતને સચોટતાથી પ્રગટ કરી આપી છે. તે ઉપરોક્ત પ્રશ્નના પૃચ્છકના મનમાં ઉતારવું પણ કઠિન છે. વ્યક્તિ પોતે જ જો પોતાને પ્રશ્ન પૂછે અને ઉત્તર મેળવે તો એનામાં સત્યનું જ્ઞાન પ્રગટે. પણ એવાં તત્ક્ષણ જ્ઞાન આપનારાં બોધિવૃક્ષ ક્રિસ્તમસ ટ્રીની જેમ બજારમાં મળતાં નથી. ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી એવા વ્યાપાર માટે નથી. તે તો જ્ઞાનની પરબ છે. જાગૃતિની વાટ સંકોરવા એ પ્રયત્ન કરે છે. તેથી જ આ પાઠ્યપુસ્તકો પણ આ જાગૃતિની દિશામાં પ્રેરવા એ આપણને જ આ પ્રશ્ન આપણી જાતને પૂછવા પ્રેરે છે.

આપણે યુરોપના કોઈ દેશના નગરની ગલીમાં ઊભા હોઈએ ત્યાંથી એક માણસ પસાર થતો હોય તો તે આપણને જોઈ પ્રથમ નજરે શું વિચારશે ? તે આપણને 'ભારતીય' કે 'પાકી' તરીકે ઓળખશે. નિઃશંક, તેને એમ નહિ ધાય કે આપણે 'અંગ્રેજ' કે 'બ્રિટિશ' છીએ ! એમાં એનો શો વાંક ? અંગ્રેજ હોવાનો અંચળો ઓઢી લેવાથી આપણે થોડા અંગ્રેજ બની જવાના હતા ? પણ ત્યારે આપણે આપણને એ પણ પૂછવાનું બનશે કે આપણે ગુજરાતી પણ રહ્યાં છીએ ખરાં ? આપણી પાસે આપણી ભાષા ના હોય, આપણી સંસ્કૃતિની અનુભૂતિ નહિ, આપણી પરંપરાનો પરિચય પણ નહિ. આપણે હોઈશું ઇતિહાસ વગરના વર્તમાનમાં કોઈ પણ સંદર્ભ વગરના દિશાશૂન્ય માણસ.

આપણે સમજી લેવું જોઈએ કે મનુષ્ય માત્ર શરીર નથી. તે જે બીજું બધું પણ છે તેમાં તેનું વ્યક્તિત્વ પણ આવી જાય છે. આ આગવા વ્યક્તિત્વમાં એને જન્મથી મળેલો સંદર્ભ પણ આવી જાય છે. આપણી અસ્મિતા આપણો એ સંદર્ભ છે. ગુજરાતી ભાષા આપણી એ અસ્મિતામાં ઊઘડતી એક બારી છે અને ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીનો મંત્ર આ બારી ઉઘાડી રાખવાનો છે. પણ તેમાં યત્ન, સહાય અને રસ આપણે જ રેડવાનાં છે. આપણી જવાબદારી આપણે નહિ ઉઠાવીએ તો કોણ ઉઠાવશે ?

એક સ્થાનિક જમશેરી છાપાએ માતૃભાષાના શિક્ષણને વખોડી કાઢી ફેન્ય ભાષા શીખવાડવા પર ભાર મૂક્યો. કહે છે કે 'હોલી ડે' ઉપર જાવ તો ફેન્ય કામ આવે ! માતૃભાષાનું મૂલ્ય એટલું છીછરું નથી. એને 'હોલી ડે' જેવા અદિપ્ત તત્ત્વ સાથે સંબંધ નથી, એ આપણી પ્રતિભાનું અંગ છે, એ આપણા ગૌરવનો વિષય છે, શરમનો નહિ.

આ દેશના વાતાવરણને ધ્યાનમાં રાખીને વૈજ્ઞાનિક ઢબે તૈયાર થયેલાં પાઠ્યપુસ્તકનો

અભાવ, સ્વતંત્ર વર્ગોમાં વપરાતાં જુદાં જુદાં પુસ્તકો-પદ્ધતિઓ, શાળાઓમાં ભજાવાતાં ગુજરાતી માટે પણ પાઠ્યપુસ્તકોનો અભાવ ! એવા વાતાવરણમાં સૌ પ્રથમ કોઈ નિયત ધોરણ સ્થાપવું જ રહ્યું. તેથી જ સિલેબસ તૈયાર થયા બાદ તેના પર આધારિત આ પાઠ્યપુસ્તકો એકસૂત્રતા સ્થાપવા આપના હાથમાં મૂકતાં સહેજે આનંદ થાય. અકાદમીની નેમ તો પરીક્ષા યોજના સુધીની છે. અનેક સ્તરે પ્રચાર કર્યા બાદ તેને ગુજરાત સરકાર, ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અને ગુજરાતની શિક્ષણસંસ્થાઓએ બહાલી આપી છે. તો બ્રિટનની શિક્ષણપદ્ધતિની સ્વીકૃતિ મેળવવા પણ પગલાં લેવાઈ રહ્યાં છે.

અનેક તબક્કાઓની એરણ પર ઘસાઈ, આકાર પામી, આપણી યોજના આપણા ભવિષ્યના આ ઉંબરે આવીને ઊભી છે, તોય એવું પૂછવાવાળા તો મળશે જ કે ‘અમને તો પૂછ્યું જ નો’તું.’ તેમને શિક્ષકોનાં અધિવેશનોમાં, ભાષા સાહિત્ય પરિષદોમાં, અભ્યાસક્રમ માટે મળેલી શિક્ષકોની સભામાં અને અન્ય સેમીનારમાં અકાદમીને, અકાદમીના કાર્યને અને અકાદમીની શિક્ષણપદ્ધતિને સંપૂર્ણપણે સ્વીકૃત રાખવામાં આવી છે તેનું સ્મરણ કરાવવાનું ના હોય. પૂછપરછ કરવાનું તો ચાલ્યા જ કરવાનું, એનો કોઈ અંત નથી. તેથી ક્યારેક નિર્ણય લેવો જ પડે, નહિ તો કદી કામ પાર ના પાડે. તે કામ સમિતિઓના, સભાઓના, વ્યક્તિઓના હુંપદના ને અધિવેશનોના ફૂટબોલ ગ્રાઉન્ડમાં ફંગોળાયા જ કરે. ગોલ કરવા દરેક ખેલાડી નહિ એક જ ખેલાડી લાત મારે છે. પણ આપણે એ ભૂલવું ના જોઈએ કે તોય ગોલ તો ટીમનો જ થાય છે. આ પાઠ્યપુસ્તકો એ આપણા સૌનો એક વધુ ગોલ છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકો પર ટીકાટિપ્પણ થશે, ચર્ચાઓ થશે, અનેક ઠેકાણે છાતીમાંથી ઘુમાડો પણ નીકળશે, ઊહાપોહ થશે તો તે તો થવા જ જોઈએ. ઇર્ષામાં ખૂંપેલાં નહિ પણ રચનાત્મક અને ખપ લાગે તેવાં ઉત્તમ સૂચનો જો મળી આવે તો સારું. ભવિષ્યમાં એ રચનાત્મક સૂચનો જરૂર ધ્યાન પર લેવાશે.

આ ભગીરથ કામ મુખ્યત્વે ત્રણ ભેખધારીઓને આભારી છે. શ્રી પોપટલાલ જરીવાળા, શ્રી જગદીશ દવે અને શ્રી વિપુલ કલ્યાણી. તો શ્રી હીરાલાલ શાહ સહિત ભાષાસમિતિના અન્ય સભ્યોની સતત મહેનત પણ ભૂલી શકાય એમ નથી. શ્રી કપિલભાઈ જરીવાળાની ચિત્રો માટેની મહેનત, તો શ્રી શાંતિલાલભાઈ શાહ અને શ્રી ભીખુભાઈ શાહનો પ્રકાશન માટેનો ઉત્સાહ પણ ભુલાય એમ નથી. ભારતમાં શ્રી રજની વ્યાસ, શ્રી વિષ્ણુ પંચાલ આ કલાકાર મિત્રોએ તથા સમગ્ર નવભારત પરિવારે પાઠ્યપુસ્તકોને સુંદર સ્વરૂપે સાકાર કરવામાં પ્રયંત્ પુરુષાર્થ કર્યો છે. અકાદમી વતી આ સૌ મિત્રોનો આભાર. સૌ પ્રથમવાર મેં તથા શ્રી કાંતિભાઈ નાગડાએ આખી યોજનાનો મુસદ્દો તૈયાર કરેલો ત્યારથી તે અત્યાર સુધી સતત ચક્રો ગતિમાન રહ્યાં છે. હજુ તે વધુ ગતિવંત કરવાં પડશે.

ભૂતપૂર્વ પ્રમુખ, ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી

યોગેશ પટેલ

પ્રથમ આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

ગુજરાત બહાર વસતા અને તેથી ગુજરાતી ભાષા, સાહિત્ય કે સંસ્કૃતિથી અપરિચિત એવા ગુજરાતી વિદ્યાર્થીઓ માટે આ પુસ્તકમાળા - અક્ષરમાળા, પુસ્તક પહેલું, બીજું, ત્રીજું તથા ચોથું-તૈયાર થઈ છે. અત્યાર સુધી તેમનું ભાષાશિક્ષણનું કાર્ય મોટે ભાગે ગુજરાતમાંથી પ્રસિદ્ધ થતાં પાઠ્યપુસ્તકોને આધારે થતું હતું. ત્યાંનાં પુસ્તકો દેખીતી રીતે જ ગુજરાતના વાતાવરણને અનુલક્ષીને લખાયાં હોવાથી વિવિધ દેખીતાં કારણસર અહીં બરાબર બંધબેસતાં ન હતાં. બ્રિટનના વાતાવરણને બંધ બેસે, અહીંની પરિચિત વસ્તુઓ અને સ્થાનો તથા પ્રસંગોને આધારે ભાષા પમાય અને સાથે ગુજરાતનો - તેનાં સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિનો પણ પરિચય થતો રહે એવી રીતે તથા આધુનિક ભાષાશિક્ષણ પદ્ધતિનો પણ ઉપયોગ કરી આવાં પુસ્તકો લખવાં જોઈએ એમ સુજ કેળવણીકારોને લાગતું હતું.

પણ આ કાર્ય કોઈ એકલદોકલ વ્યક્તિ ભાગ્યે જ કરી શકે. બ્રિટનવાસી ગુજરાતીઓના સદ્ભાગ્યે ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીના મનમાં આ કામ વસી ગયું. અને પછી તો તેમના પ્રમુખશ્રી, મહામંત્રીશ્રી તથા અન્ય હોદ્દદારોએ અકાદમી જાણે એના માટે જ નિર્માણ થઈ હોય એટલી ઊલટભેર એ કામ ઉપાડી લીધું. ૧૯૮૪ના મધ્યભાગમાં સંપૂર્ણ 'સિલેબસ' તૈયાર કરી પ્રગટ કર્યું અને એકાદ વર્ષના ટૂંકા ગાળામાં ૧૯૮૫ના મધ્યભાગમાં એ અંગેનાં પાઠ્યપુસ્તકો પૂર્ણ કરી પ્રકાશનની જાહેરાત કરી નાખી. એટલે આ પુસ્તકો એ ભેખધારીઓના યજ્ઞકાર્યનું સુફળ છે.

આ પુસ્તકોનું લેખનકાર્ય મારી પાસે આવવું એ પણ એક સુખદ યોગાનુયોગ છે. ૧૯૮૪ના ઉત્તરાર્ધમાં લંડનમાં વસતા ગુજરાતીઓની ભાષાનો સમાજમૂલક અભ્યાસ કરવાના ઈરાદાથી હું અહીં આવ્યો અને અકાદમીના પરિચયમાં આવતાં અને પરિચય વધતાં, આ જ પ્રકારનું કાર્ય મેં ભારત સરકારની સેન્ટ્રલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઇન્ડિયન લેંગ્વેજીઝ માટે પૂનાની ડેક્કન કૉલેજમાં કરેલું છે અને બિનગુજરાતીઓ માટે ગુજરાતી શિક્ષણમાં પ્રારંભિક, મધ્યમ ને પ્રગત પાઠ્યપુસ્તકો : (Basic, Intermediate and advanced courses) તૈયાર કર્યાં છે તેની જાણ તેમને થઈ. આ પ્રકારનું કાર્ય તેઓ પણ કરવા ધારે છે અને તે માટે મારો સહકાર ઇચ્છે છે તેમ જણાવતાં, મેં સત્વર અનુમતિ આપી. કાર્યારંભ થયો. જૂન '૮૫ સુધીમાં એ કાર્ય પૂર્ણ થયું અને આજે ગુરુપૂર્ણિમાના શુભ દિને એનું લેખનકાર્ય પૂર્ણ થયાનો સંતોષ અને આનંદ છે.

આ પુસ્તકનું લેખન લંડનમાં, લેસ્ટરમાં, બ્રિસ્ટલમાં તેમ જ ઝુરિકમાં થયું છે. લંડનના સ્કૂલ ઓફ ઓરિયેન્ટલ એન્ડ આફ્રિકન સ્ટડીઝનું ગ્રંથાલય, કીટ્સ ગ્રંથાલય (હેમ્પસ્ટેડ), ઈન્ડિયા ઓફિસનું બ્રિટિશ ગ્રંથાલય (બ્લેક ફાયર), બ્રેન્ટ ગ્રંથાલય (નીસ્ડન), કેમ્ડન ગ્રંથાલય (બેલ્સાઈઝ પાર્ક), વૉન્ડઝવર્થ જાહેર ગ્રંથાલય (ટૂટિંગ બ્રોડવે), ભારતીય વિદ્યાભવન ગ્રંથાલય (વેસ્ટ કેન્સિંગ્ટન) આ ગ્રંથાલયોનો તથા લંડનના શ્રી પોપટલાલ જરીવાલા, શ્રી યોગેશ પટેલ, શ્રી વિપુલ કલ્યાણી અને બ્રિસ્ટલના ડૉ. રોહિત બારોટનાં અંગત ગ્રંથાલયોનો મેં ભરપેટ ઉપયોગ કર્યો છે. સૈદ્ધાન્તિક ભૂમિકા માટે જીનીવાના ડૉ. સ્ટીફન સ્પર્લનું અંગત ગ્રંથાલય પણ મને મદદરૂપ નીવડ્યું છે. આ સૌ મિત્રો અને સંસ્થાઓનો આભાર. અહીંની શિક્ષણપ્રણાલીનો પરિચય પામવા શનિ-રવિએ ચાલતા ગુજરાતી શિક્ષણવર્ગોની એકથી વધુ વખત મુલાકાતો લીધી છે. હેરોના વિદ્યાવિહાર કે ભારતીય વિદ્યાભવનની લંડન શાખામાં પ્રત્યક્ષ શિક્ષણ આપવાની અને તે દ્વારા અહીંના વિદ્યાર્થીઓની જરૂરિયાતો ને મુશ્કેલીઓ જાણવાની ચેષ્ટા પણ કરી છે. શિક્ષકો, વાલીઓ, કેળવણીકારોનો સંપર્ક સાધી ગુજરાતીના શિક્ષણની બ્રિટનમાં પ્રવર્તમાન સ્થિતિની જાણકારી મેળવવાનો પણ પ્રયત્ન કર્યો છે અને આ સમગ્ર પાર્શ્વભૂમિ પર આ પુસ્તકોની રચના થઈ છે.

આથી આ પુસ્તકમાળાની રચના સર્વાંગસંપૂર્ણ થઈ છે એમ રખે કોઈ માને. હું તો માનતો નથી જ. કોઈકે આ ક્ષેત્રમાં આરંભ કરવો જોઈતો હતો. અકાદમીએ કર્યો. હું એમાં નિમિત્તરૂપ બન્યો. સાથે સાથે આ ક્ષેત્રે કેટલું બધું કરવાનું બાકી છે એ અંગે પણ સભાન બન્યો. આના અનુસંધાનમાં શિક્ષકો માટે માર્ગદર્શિકા, પરીક્ષાઓનું વ્યવસ્થાતંત્ર, મોટી ઉંમરની વ્યક્તિઓ માટે સ્વયંશિક્ષણનાં પુસ્તકો, અંગ્રેજ પ્રજા માટે અંગ્રેજીના માધ્યમથી ગુજરાતી ભાષા શીખવતી પરિચય પુસ્તિકાઓ, ગુજરાતી સાહિત્યનો પરિચય કરાવતી અંગ્રેજી પરિચય પુસ્તિકાઓ, ઉચ્ચારો શીખવતી ઓડિયો ને વિડિયો કેસેટ, અન્ય શૈક્ષણિક સામગ્રીઓ કેટલુંવુ સૂઝતું જાય છે. ભગીરથ કામ છે પણ પ્રારંભ થયો છે એ મોટી વાત છે. આગળ ચોક્કસ અને મક્કમ પગલે કામ ચાલવાનું જ છે એ શ્રદ્ધા અકાદમીના કાર્યકુશળ અને કાર્યતત્પર, વરેલા કાર્યકરોને જોઈને ન ઊપજે તો જ નવાઈ.

બ્રિટનનો કસોટી કરનારો, છેલ્લાં દસ વર્ષમાં નહોતો તેવો આકરો શિયાળો ને હજી સુધી ઉનાળો ન બેસવાથી ચાલુ રહેલો વરસાદ આ બંનેએ તબિયત પર વિપરીત અસરો કરતાં કાર્યમાં અવારનવાર મંદતા આવી જતી. ગ્રંથાલયો આદિ સમગ્ર લંડનમાં દૂર દૂર વિસ્તરેલાં. એકાદ બાબતની માહિતી કે ચોકસાઈ માટેય એકાદ બે દિવસ ઘણીવાર સહેજે નીકળી જતા. ભારતમાં જે સહજતાથી ગુજરાતી પુસ્તકો મળી શકતાં તે અહીં કઠણ (જેની ખરેખરી તકલીફ પુસ્તકમાળાના છેલ્લા ભાગમાં સારી પેઠે અનુભવવી પડી છે) એટલે પણ વધુ વિલંબ થતો રહ્યો. સંશોધન-અધ્યાપનનું કાર્ય પણ સમાંતર ચાલતું હોઈ તે પણ સમય માગી લેતું હતું. શ્રી યોગેશ પટેલ, શ્રી વિપુલ કલ્યાણી અને અકાદમીના અન્ય હોદ્દદારોનો પ્રેમભર્યો ધોંયપરોણો ચાલુ ન રહ્યો હોત તો બીજી ગુરુપૂર્ણિમા આવત ! એ સૌ મિત્રોની હૂંફથી આ કાર્ય સુપેરે પાર પડ્યું છે. ભાષાસમિતિના અધ્યક્ષ શ્રી જરીવાલા અચ્છા ભાષાવિદ્ છે. ગુજરાતી ઉપરાંત ઉર્દૂ, બંગાળી,

અંગ્રેજી, ફ્રેન્ચ, અરબી, ફારસી વગેરે ભાષાઓના પણ જાણકાર છે (ને હાલ ઇટાલિયન શીખી રહ્યા છે !) તેમનાં ઝીણવટભર્યાં અવલોકન અને પ્રોત્સાહક માર્ગદર્શનથી આ કાર્યમાં ચોકસાઈ પ્રવેશી છે. પુસ્તકના છેલ્લા ભાગમાં વિવિધ લેખકોની અને કૃતિઓની પસંદગીનું દુષ્કર કાર્ય અકાદમીના પ્રમુખ યોગેશભાઈ અને મહામંત્રી વિપુલભાઈના માર્ગદર્શનથી આસાન બન્યું. આજીવન શિક્ષક હીરાલાલભાઈએ અનવધાનથી રહી ગયેલા જોડણીદોષો નિવાર્યા છે. આ સૌનો હું અત્યંત ઋણી છું. પાઠ્યપુસ્તકોમાં પસંદ કરાયેલી કૃતિઓના સૌ લેખકોએ ઉદારદિલે આપેલી સંમતિ માટે પણ અકાદમી વતી આભાર માનું છું.

અંતે કેળવણીકારો અને શિક્ષકમિત્રોનાં નિષ્પક્ષ, તટસ્થ, રચનાત્મક વિવેચનની અપેક્ષાઓ સાથે વિરમું છું, જેથી ભવિષ્યની સંવર્ધિત આવૃત્તિઓ આથી પણ વધુ સારી રીતે પ્રગટ થઈ શકે.

૨જી જુલાઈ '૮૫

— જગદીશ દવે

ગુરુપૂર્ણિમા

લંડન

ત્રીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

અકાદમીનાં ભાષાપ્રવેશનાં આ ક્રમિક પાઠ્યપુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં ને દસેક વર્ષનો સમય વીતી ગયો તે દરમિયાન, એને બ્રિટન સહિત દરિયાપારના દેશોમાં અણધાર્યો આવકાર પ્રાપ્ત થયો છે તેનો આનંદ થાય છે. આ પહેલાં ગુજરાતી ભાષાપ્રવેશના પ્રથમ બીજા ભાગની નકલો અપ્રાપ્ય બનતાં બીજી સંવર્ધિત આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થયા પછી આ વર્ષે હવે ત્રીજા ભાગનો વારો આવે છે એ અકાદમીના આ નક્કર કાર્યને મળેલી વિપુલ લોકચાહનાનો સજ્જડ પુરાવો છે. અકાદમીના સિલેબસ અને આ પાઠ્યપુસ્તકોના આધારે લેવાઈ રહેલી ગુજરાતીની પાંચ સ્તરીય પરીક્ષાઓમાં બ્રિટનભરમાંથી આજ સુધીમાં સાતેક હજાર વિદ્યાર્થીઓ બેસી ચૂક્યા છે ને પ્રતિવર્ષ સંખ્યા વધતી જાય છે. યુવા પેઢીમાં ગુજરાતી ભાષા, સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિને ટકાવવાના ભગીરથ કાર્યમાં અકાદમી આમ મક્કમ પગલે આગળ ધપી રહી છે એ નિર્વિવાદ હકીકત છે. સૌ ભાષાપ્રેમીઓનો આ સહકાર માટે આભાર.

દરમિયાન, આ પુસ્તકોને પ્રત્યક્ષ ભણાવવાના મારા અને અન્ય શિક્ષકમિત્રોના અનુભવો મહદંશે સુખદ રહ્યા છે. પહેલા ભાગમાં, એ અનુભવો અને વિદ્વાન કેળવણીકારોનાં સૂચનોને લક્ષમાં લઈને, કેટલાક આવશ્યક ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે. આમ છતાં સિલેબસનું માળખું તથા ક્રમિક વિકાસ જળવાયાં છે જ. આશા રાખું છું કે આ ફેરફારોને શિક્ષક મિત્રો તથા વિદ્યાર્થીઓ આવકારશે.

પુસ્તકો પ્રકાશિત થયાં પછી દેશવિદેશથી અનેક શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ સાથે સ્નેહનો જે નાતો બંધાયો છે તે, આ દિશામાં થનારાં મારાં ભાવિ કાર્યો માટે શક્તિ આપી રહ્યો છે. આ તક પૂરી પાડવા માટે અકાદમીના સૌ હોદ્દેદારોનો હું ઉપકૃત છું.

૯, એલ્મ પાર્ક રોડ,
ફ્રિન્ચલી, લંડન N3 1EG
૫ મે, ૧૯૯૬
આંતરરાષ્ટ્રીય ગુજરાતી દિવસ

— જગદીશ દવે

અનુક્રમ

૧ નમન	૧૩	૨૧ માડું ઘર—૧	૮૭
૨ જમણુ	૧૫	૨૨ માડું ઘર—૨	૯૦
૩ રમત	૧૮	૨૩ એકથી હસ	૯૭
૪ મલમ ઘસ	૨૦	૨૪ કનક-લતા (સંવાદ)	૧૦૦
૫ જાણુતર	૨૨	૨૫ કેવી મઝા લાઈ કેવી મઝા (કાવ્ય)	૧૦૨
૬ ગણુતર	૨૪	૨૬ જોડાક્ષરો માટેના મનોયતનો	
૭ પુનરાવર્તન-કેટલાંક વાક્યો	૨૮	મનોયતન-૧	૧૦૪
૮ રજા-મજા	૩૦	મનોયતન-૨	૧૦૫
૯ ઝાડ પર ચડ	૩૬	મનોયતન-૩	૧૦૬
૧૦ ઘરકામ : આનંદ	૩૯	મનોયતન-૪	૧૦૭
૧૧ પોતપોતાના કામમાં	૪૩	મનોયતન-૫	૧૦૮
૧૨ કેલાસ અને ભૈરવી	૪૬	મનોયતન-૬	૧૦૯
૧૩ કેટલા વાગ્યા ?	૫૩	મનોયતન-૭	૧૧૧
૧૪ કેટલાંક વાક્યો	૫૬	મનોયતન-૮	૧૧૨
૧૫ માડું શરીર	૬૦	૨૭ વધારાનું વાચન	
૧૬ માડું કુટુંબ	૬૭	મારા ઘરનો ખાગ	૧૧૩
૧૭ મારી નિશાળ	૭૧	મારી દિનચર્યા	૧૧૪
૧૮ મારી વાડી	૭૫	મહેમાન	૧૧૬
૧૯ સાત વારની વાત	૮૨	પરીક્ષા	૧૧૮
૨૦ શાકની દુકાન	૮૫		

WEL-COME

There is a feeling among some quarters that one uniform textbook for each level of learning can be used for learners speaking a single language. This does not take into account the reality that languages for regional, social, stylistic and register variations and the speakers of a language learning that language in different settings require different cultural inputs. It is a happy event that Gujarati Literary Academy has produced 5 Gujarati books suited to the Gujarati speakers living in U. K.

Prof. Dave, the author, has worked previously in the Western Regional Language Centre of the Central Institute of Indian Languages and is competent to undertake such a work. From what I have seen of the five books they appear to be well graded and well suited to the needs of the learners there. I hope that these books will be well received by the students and teachers there.

D. P. PATTANAYAK

Director

CENTRAL INSTITUTE

OF

INDIAN LANGUAGES

[Ministry of Education and Culture,
Government of India]

નમન

નમ.

નમન કર.

રમાણુ નમન કર.

અકબર નમન કર.

કેનકે નમ.

મનહર નમન કર.

અમર નમ.

નયન નમન કર.

EXERCISE

Q. 1. Who are praying?

Q. 2. Write the names of the children who are praying (both in Gujarati and English).

Q. 3. There are some words written below which do not convey any sense.

Rearrange or remove unwanted letters to make words with meaning. Give meanings in English.

(૧) રસમભગણુ

(૨) અખકડબક્રશ

(૩) તનભમલન

(૪) ભમનમસડહસર

(૫) ખઅબમભર

Q. 4. Fill in the blanks:

(૧) રમણુ _____ કર.

(૨) _____ નમ.

(૩) _____ નમન _____

જમણા

જમ.

કેનકે જમ.

કેનકે ગરમ ગરમ જમ.

મગન ગરમ ગરમ મગા જમ.

રમાણુ ઝટ ઝટ જમ.

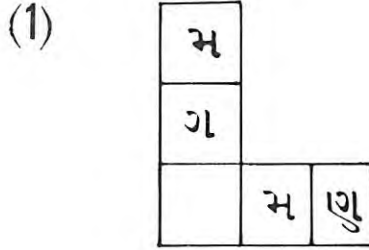
સરસ જમાણુ જમ.

રમાણુ સરસ ગરમ જમાણુ ઝટ જમ.

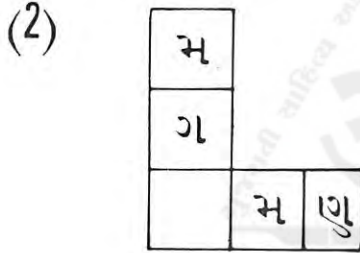

EXERCISE-મનેયતન

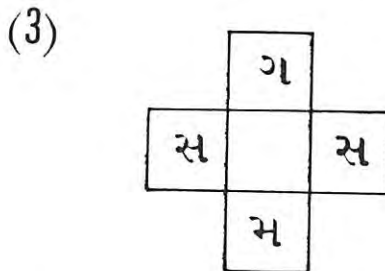
Q. 1. Fill in the squares with right letters:

the word down means BRAIN; the word across means MEALS.

the word down means CROCODILE, and the word across means NAME of a boy.

the word down means HOT, the word across means GOOD.

Q. 2. Translate into Gujarati :

- (1) Magan, eat quickly.
- (2) Kanak, eat hot meals.
- (3) Raman, eat hot Moong quickly.
- (4) Akbar, eat good hot meals.

Q. 3. Fill in the blanks :

- (1) અશરફ, _____ (meal) જમ.
- (2) અમર, અકબર, _____ (Salute, bow down) કર.
- (3) _____ (good) ગરમ જમણું જમ.
- (4) _____ (moong) ઝટ ઝટ જમ.

Q. 4. Write down the following words with meanings in English:

ક મ ર

ક ડ કે

મ ગ ર

ફ ડ કે

મ ન

મ ણુ

જ મ

ઝ મ

રમત

રમ.

મનહર, રમ.

અકબર, સરસ રમ.

મગન, ઝડપ કર.

રમણ, કમર પકડ.

છગન, ઝટપટ પગ પકડ.

નરમ ન પકડ.

સખત પકડ.

જનક, તરત છટક.

સરસ રમત રમ.

EXERCISE-મનોયત્ન

Q. 1. Give Gujarati words :

play _____

immediately _____

good _____

do _____

catch _____

hot _____

Q. 2. Translate into English:

(૧) અકબર, ઝટપટ રમ.

(૨) મનહર, પગ સખત પકડ.

(૩) કેનકે, જમાણુ જમ.

(૪) નયન, નમ.

3. Construct six simple sentences using one word per sentence:

રમ

પકડ

જમ

કેર

છટકે

ફર

મલમ ઘસ

ઘસ.

મલમ ઘસ.

શરદ, મલમ ઘસ.

શરદ, પગ પર ઘસ.

શરદ, પગ પર મલમ ઘસ.

તરત ઘસ.

શરદ, પગ પર તરત મલમ ઘસ.

સરસ.

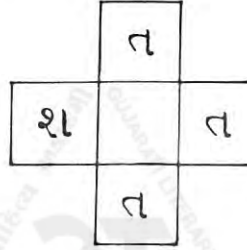
EXERCISE-મનોયત્ન

Q. 1. Give equivalent in English.

નમ	રમ	ધસ
કર	પકડ	તરત
જમ	છટક	સખત

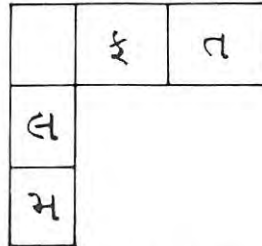
2. Fill in the squares with correct letters:

(1)

The word across means RACE or BET, the word down means IMMEDIATELY

(2)

The word across means FREE of CHARGE, the word down means OINTMENT.

ભણતર

ભણુ.

રમણુ, ભણુ.

રમણુ, મફત ભણુ.

પણુ સખત ભણુતર ભણુ.

સખત ભણુ.

મન મગજ નરમ.

ભણુતર નરમ.

મન મગજ સરસ.

ભણુતર સરસ.

રમણુ, સખત અમલ કર.

EXERCISE-મનોયત્ન

Q. 1. Use the following words in simple sentences:
[one in each]

ભાણુ

કર

ઘસ

જમ

રમ

2. Translate into English:

(૧) અકબર, સરસ ભાણુ.

(૨) અમર, અમલ કર.

(૩) શરદ, પગ પર મલમ ઘસ.

(૪) કનક, તરત જમ.

(૫) મનહર, સખત પકડ.

3. Fill in the blanks:

(૧) રમણુ, મફત ભાણુ _____ (but) સખત
ભાણુ.

(૨) કનક, _____ (play)

(૩) અહમદ, _____ (immediately) ગાણુ.

ગણતર

મનહર, રકમ ગણુ.

ત્રણ રકમ ગણુ.

અહમદ, રકમ ગણુ.

છ રકમ ગણુ.

તરત ગણુ.

ઝટ ગણુ.

અહમદ, તરત રકમ ગણુ.

મનહર, ઝટ રકમ ગણુ.

અકબર, ઝડપ કર.

લખ.

અહમદ લખ.

અટક લખ.

સરળ લખ.

અનનસ લખ.

સરસ લખ.

અફર લખ.

ઝટ લખ.

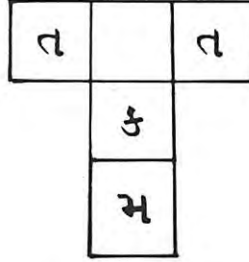
અકુળ લખ.

તરત લખ.

અહમદ, તરત સરળ સરસ લખ.

EXERCISE-મનોયત્ન

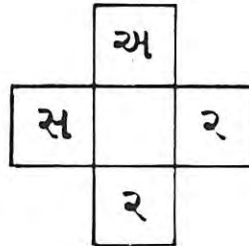
Q. 2. Fill in the squares with appropriate letters:

The word across means QUICKLY; the word down means SUM.

The word across means SURNAME; the word down means LETTER.

The word across means JOURNEY, the word down means NEVER-CHANGING.

Q. 2. Translate into Gujarati :

(1) Ahmed, count the sum quickly.

(2) Kamal, write well.

(3) Manhar, write simple.

(4) Sharad, rub the ointment well.

(5) Kanak, eat well.

Q. 3. Give equivalents in English :

તરત

_____

ઝટ

_____

સરળ

_____

ઘટક

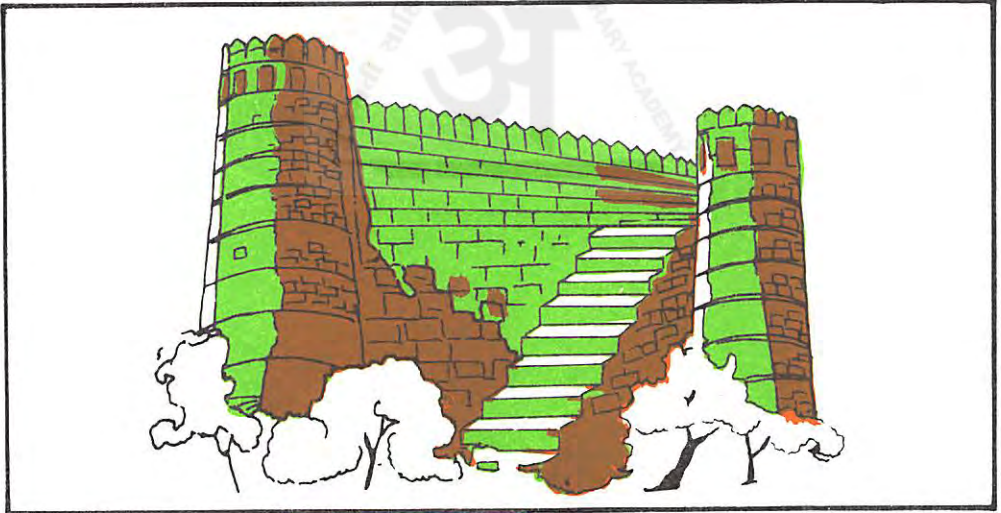
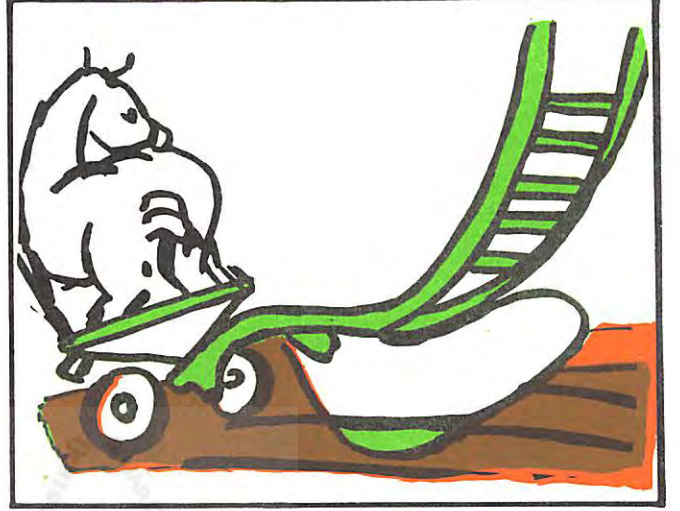
_____

મફત

_____

પુનરાવર્તન-વાક્યો

રતન, ઘર ઘર રમ.
મગન, વજન કર.
રમણુ, મધ ભર.
અકબર, હળ પકડ.

કનક, ગઢ પર ન ચઢ.
અહમદ, બતકે ગણુ.
નયન, ખસ.
ખસ.

નયન, હરણુ ગાણુ.

શરદ્દ, મગ ભરડ.

સરસ ભરડ.

છગન, નળ લખ.

ભરફ લખ.

અજગર લખ.

સરસ.

રજા-મજા

આજ રજા.

કાલ રજા.

બસ મજા જ મજા.

રામ!

ગરમાગરમ શાકે ખા.

દાળિયાત ખા.

પાપડ ખા.

સરલા!

મમરા ખા.
તાજી મમરા ખા.
ખારા ખારા મમરા ખા.
સારા સારા મમરા ખા.
મમરાના લાડવા ખા.

ભાવના!
અનનસ લાવ,
કેકડા કર.
છ કેટકા કર.
ત્રણ કેકડા ખા.
ત્રણ કેકડા ડબામાં રાખ.

દાડમ લાવ.
દાડમ ચાખ.
ગાજર લાવ.
ગાજર ચાવ.

EXERCISE-મનોયત્ન

Q. 1. Write down the following words and give their meanings :

આજ

દાળ

પાપડ

કાલ

ભાત

મમરા

મળ

શાક

લાડવા

Q. 2. Fill in the blanks; speaking aloud ;

કે કા _____

ચ _____

ટ _____

ખ _____

છ _____

ઠ _____

ગ _____

જ _____

ડ _____

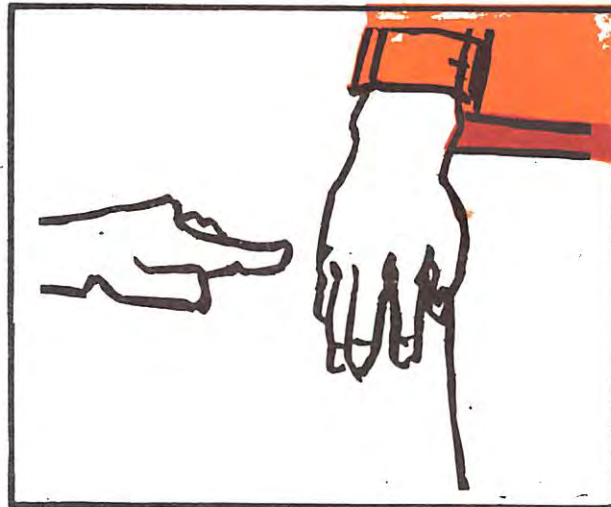
ધ _____

ઝ _____

ઢ ઢા _____

Q. 3. Speak & show the parts of your body while speaking :

આ મારા હાથ.

આ મારા પગ.

આ નાકે.

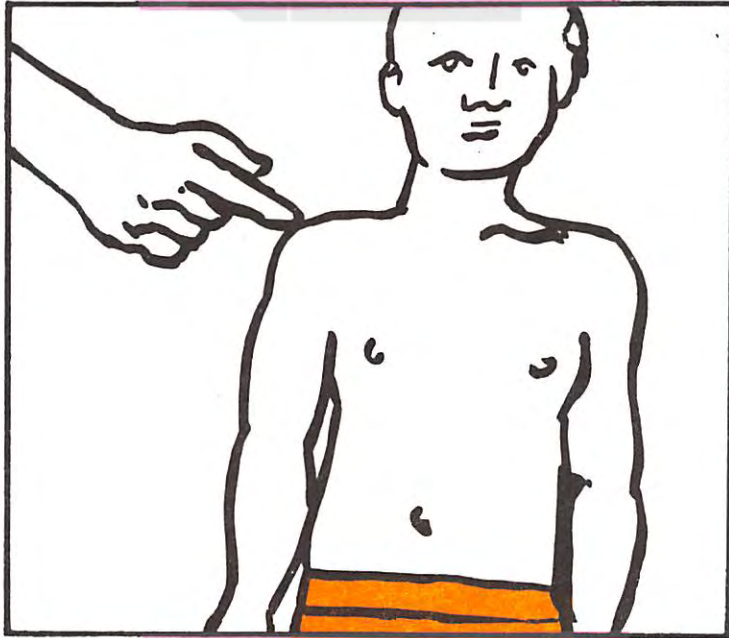
આ મારા કાન.

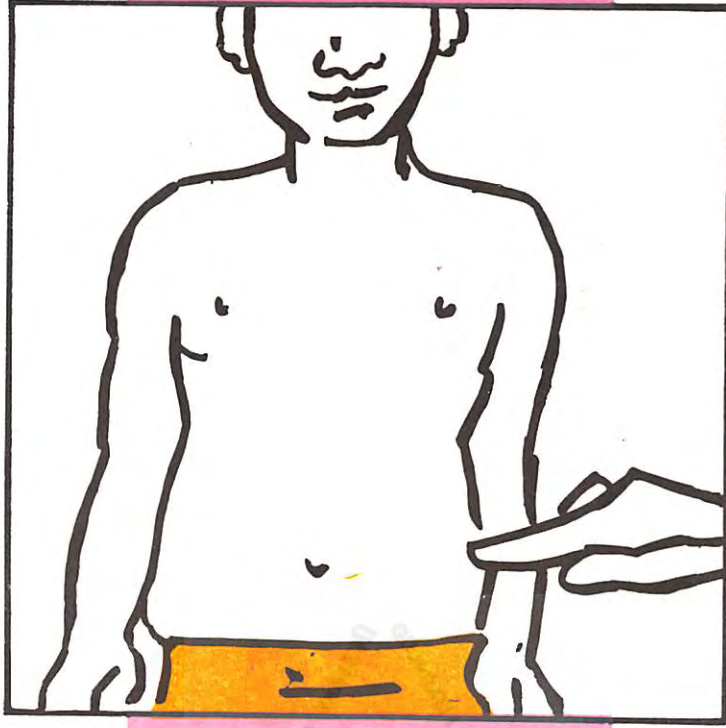

આ કપાળ.

આ મારા ખભા.

આ કમર.

આ મારા ગાલ.

ઝાડ પર ચડ

રઝાક, આવ.

આ ઝાડ પર ચડ.

થડ પકડ.

બરાબર પકડ.

આ થડ બરાબર પકડ.

પગ સરખા રાખ.

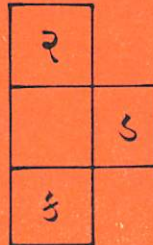
તારા પગ સરખા રાખ.

હાથ સીધા રાખ.
 તારા હાથ સીધા રાખ.
 બરાબર.
 સડસડાટ ચડ.
 જરા પાછળ જા.
 બસ.
 આશાના હાથ પકડ.
 આશા, ઝાડ પર ચડ.
 ડર ન રાખ.
 ચડ.
 બરાબર.
 સરસ, આનંદ કર.

EXERCISE-મનોચલન

Q. 1. Fill in the Squares :

The word across means TREE, the word down means
NAME OF A BOY.

Q. 2. Fill in the blanks :

આ _____ (my) હાથ.

આ _____ (your) હાથ.

આ મારા _____ (feet).

આ તારા _____ (feet).

આ _____ (my) બાપા.

આ _____ (your) ભાઈ.

આ તારા _____ (uncle).

આ _____ (your) મામા.

Q. 3. Translate into English:

(1) Hold Asha's hands.

(2) Ahmed, climb the tree.

(3) Rambhai, do not be afraid.

Q. 4. Use the following words in simple sentences ;

આગળ

સરખા

પાછળ

બરાબર

સડસડાટ

Q. 5. Read the text and answer the questions in English :

(1) What is Razak doing ?

(2) Who is climbing the tree first ?

(3) Who is the next ?

(4) Who is afraid of climbing ?

(5) Who is holding Asha's hands ?

ધરકામ-આનંદ

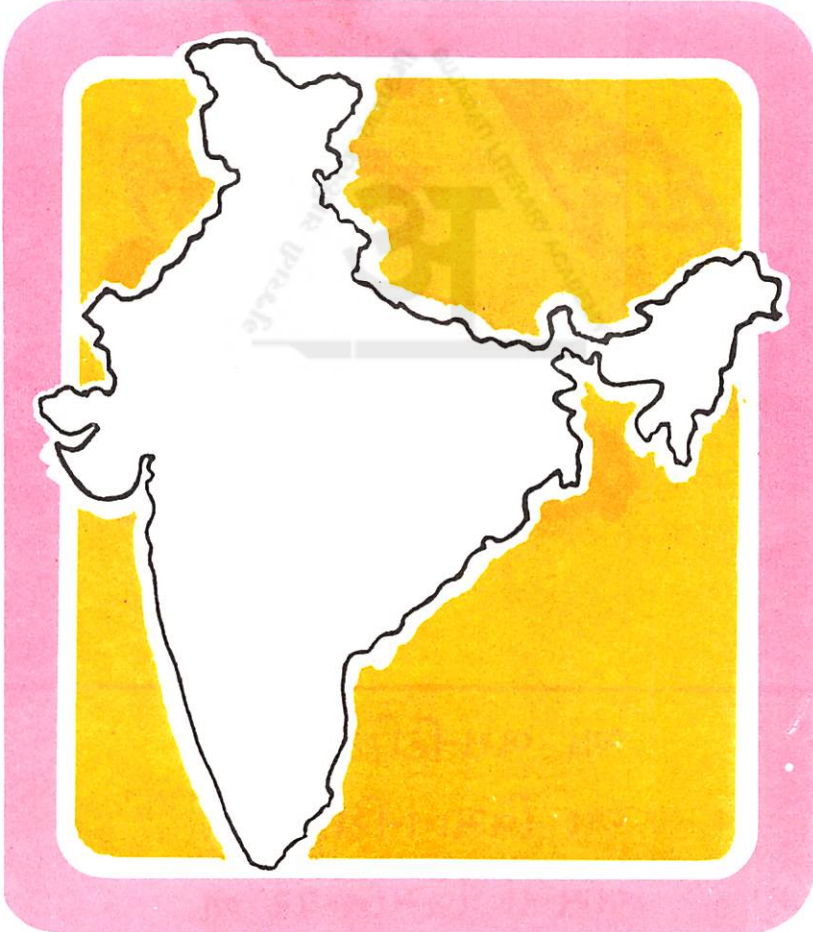
આજ શનિવાર.

આજ રજા.

કાલ રવિવાર.

કાલ પણ રજા.

મળ જ મળ.

નિશાળમાં રજા, ઘરમાં મળા.

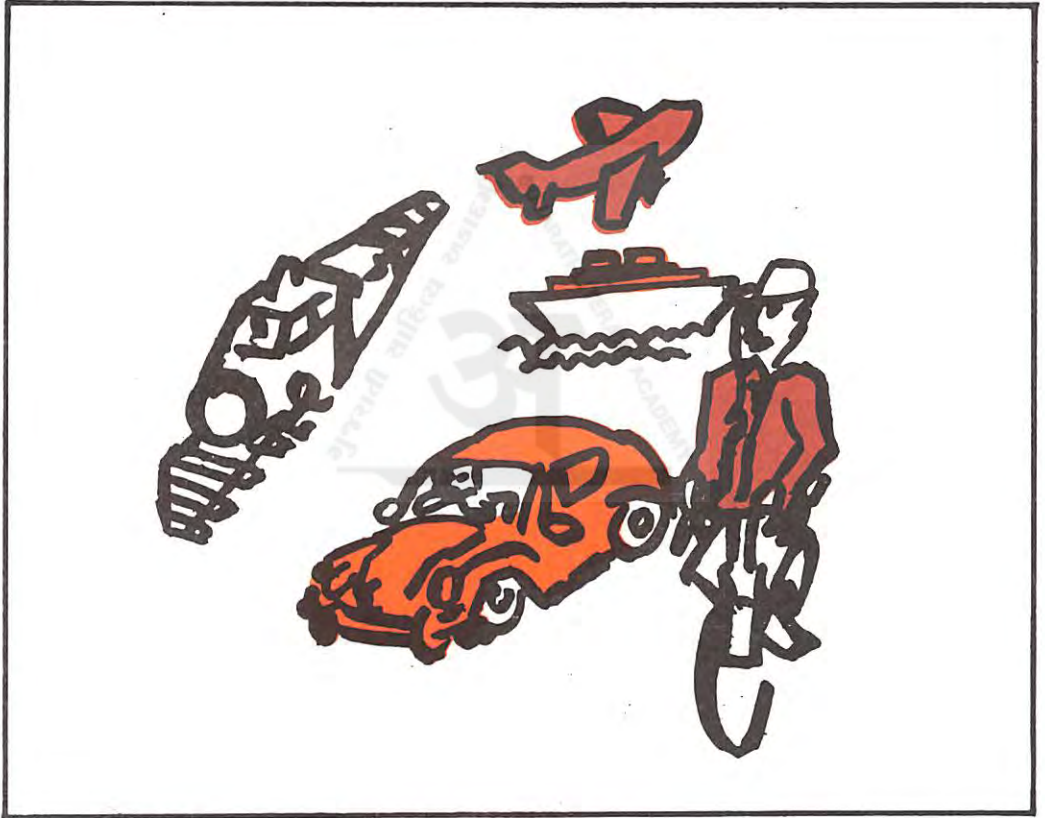
સવિતા,

ત્રણ મિનિટ આંખ બંધ રાખ.

વિચાર કર. હમાણાં ઘરકામ કર.

ભારત પર નિબંધ લખ અથવા કવિતા વાંચ.

બરાબર.

આ બસ-ટિકિટ.

આ વિમાન-ટિકિટ.

બસમાં વિમાન-ઘર જા.

હર, ફર, મળા કર.

દરિયામાં તર.

કિનારા પર રમ.

પાણુ હિસાબ બરાબર રાખ.

વિશાળ જગતમાં હિંમત પાણુ રાખ.

સિંહ થા.

શિયાળ ન બન.

આનંદ કર.

EXERCISE-મનોયત્ન

Q. 1. Fill in the blanks, Read loudly as you write :

ક કા કિ કં કાં કિં

ખ ખા ખં ખાં ખિં

ગ ગા ગં ગાં ગિં

ચ ચા ચં ચાં ચિં

જ જા જં જાં જિં

પ પા પં પાં પિં

બ બા બં બાં બિં

મ મા મં માં મિં

2. Study the following words. See how the words change the meaning :

ખાંડ = room   ખાડ = grass

ચિંતા = worry   ચિતા = funeral pyre

જંપ = peace   જપ = Repetition of God's name

મંદ = slow   મદ = pride

Find out other such words with the help of your teacher.

3. Fill in the gaps :

(૧) ક____તા (પિ, વિ, ચિ) (poem)

(૨) ____શાળ (તિ, મિ, નિ) (school)

(૩) ઘર____ (નાં, માં, ભાં) (in the house)

(૪) ____નિટ (તિ, નિ, મિ) (minute)

(૫) ટિ____ટ (ડિ, કિ, ફિ) (ticket)

(૬) ____મત (હિં, ડિં, કિં) (courage)

4. Translate into English :

(૧) દરિયા ઉપર નિબંધ લખ.

(૨) આંખ બંધ રાખ.

(૩) બસમાં જા.

(૪) હિંમત રાખ

(૫) કાલ પાણુ રજા.

પોતપોતાના કામમાં

સવિતા કવિતા લખે છે.
કિરણ નિશાળમાં જાય છે.

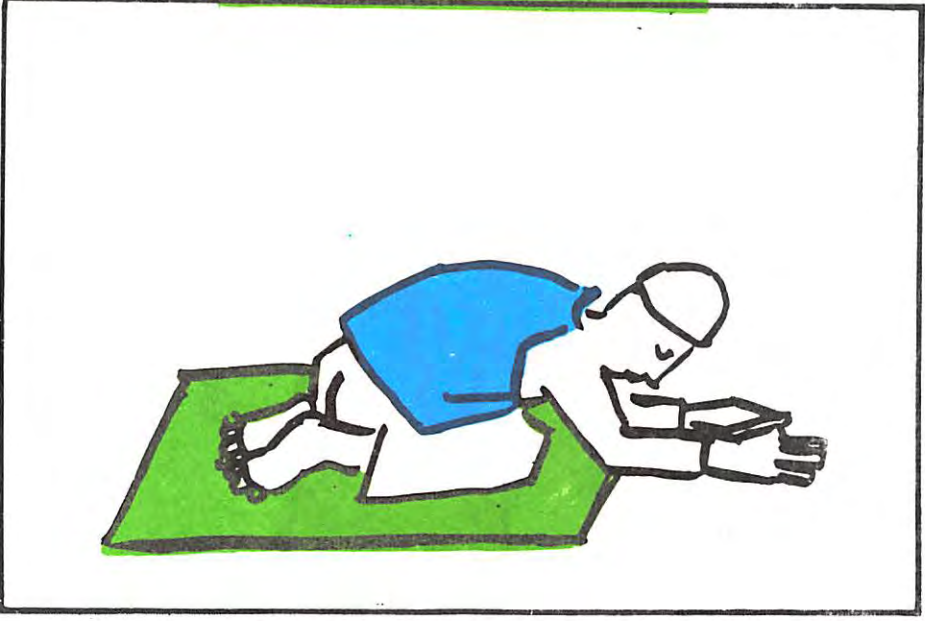

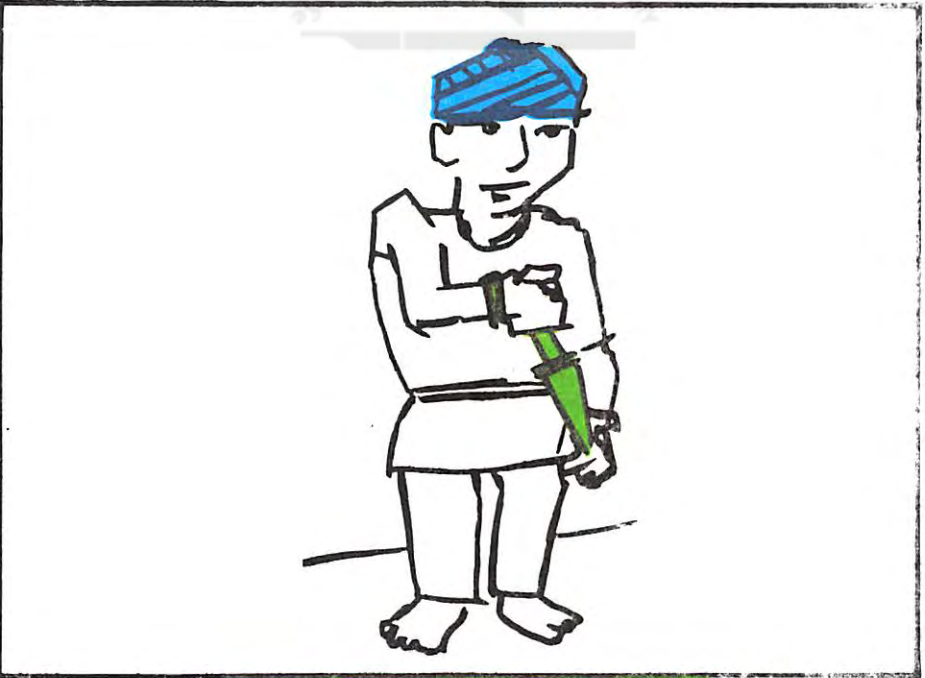
રવિ સિતાર વગાડે છે.
તિલકચંદ હિસાબ ગણે છે.

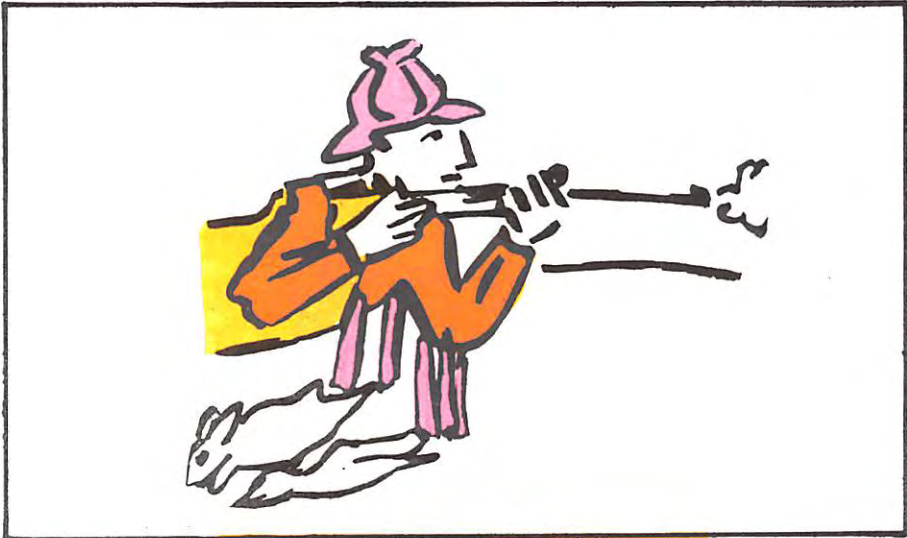

ઇસ્માઈલ નમાઝ પઢે છે.
ગોવિંદસિંહ કિરપાણુ બાંધે છે.

પિતાજી ઓફિસમાં કામ કરે છે.
શિકારી સિંહ પકડે છે.

નોકર ઘરકામ કરે છે.
મેદાનમાં છોકરાઓ રમે છે.

EXERCISE-મનોયત્ન

Q. 1, Write down again filling blanks where necessary :

(૧)	ક	કા	કિ	કી	કે	કો
(૨)	ગ	ગા	ગિ	_____	ગે	_____
(૩)	ચ	ચા	_____	_____	ચે	_____
(૪)	છ	છા	_____	છી	_____	છો
(૫)	ટ	ટા	_____	_____	_____	ટો
(૬)	ત	_____	_____	_____	_____	તો
(૭)	પ	પા	_____	પી	_____	પો
(૮)	શ	_____	શિ	_____	શે	_____

2. Write down as stated :

નિશાળમાં (in the school)

ઘર _____ (in the house)

બ્રિટન _____ (in the Britain)

મેદાન _____ (in the playground)

ઓફિસ _____ (in the office)

કૈલાસ અને ભૈરવી

કૈલાસ અને ભૈરવી ભાઈબહેન છે.
 કૈલાસ મોટો છે.
 ભૈરવી નાની છે.
 બંને સાથે નિશાળમાં જાય છે.
 કૈલાસ-ભૈરવીના પિતા ગવૈયા છે.
 એટલે દીકરીનું નામ ભૈરવી છે.

તેઓ શંકરમાં માને છે.
એટલે દીકરાનું નામ કૈલાસ છે.
કૈલાસના કાકા શૈલેષભાઈ છે.
તે વૈદ છે.
તેમના દીકરાનું નામ કનૈયાલાલ છે.
કૈલાસનો ખાસ મિત્ર સૈયદ છે.
તેની પપૈયાની વાડી છે.
વાડીમાં સૌ રજામાં મળે છે.
ડિબાણી કરે છે.

EXERCISE-મનોયત્ન

[અ] ગુજરાતીમાં જવાબ આપો :

- (૧) કૈલાસ અને ભૈરવી કોણ છે ?
- (૨) કોણ મોટું છે ?
- (૩) તેમના પિતાજી કોણ છે ?
- (૪) કૈલાસના કાકાનું નામ શું છે ?
- (૫) કૈલાસનો કોણ ખાસ મિત્ર છે ?

[બ] લખો : ખાલી જગા પૂરો :
દીકરીનું નામ ભૈરવી છે.

_____ નામ કૈલાસ છે.

સૈયદની _____ વાડી છે.

_____ કાકા શૈલેષભાઈ છે.

DEAR STUDENTS,

- * You have completed Aksharmala (Lessons in Gujarati script)
- * You have also completed 12 Lessons in this book.

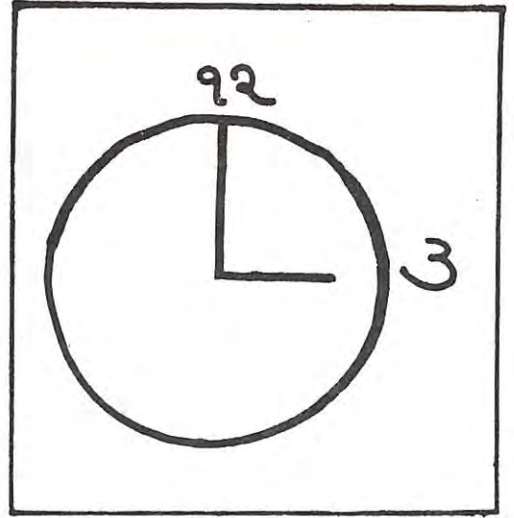
WELL DONE !

- * Carry on with same zeal.
- * You are on your way to master our mother tongue.
- * BEST OF LUCK !

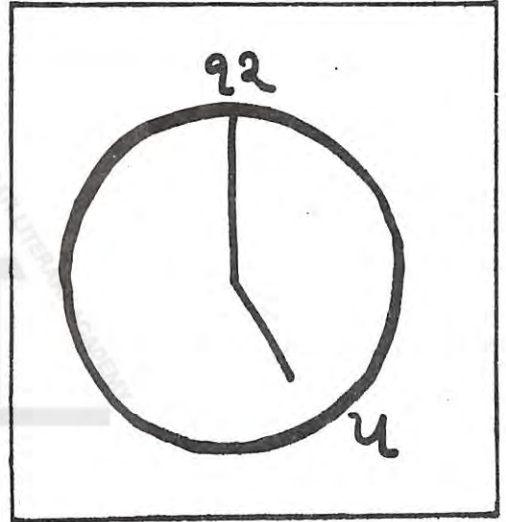

કેટલા વાગ્યા ?

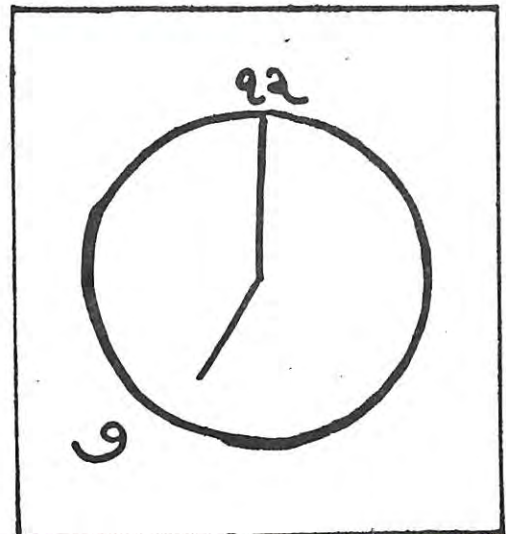
મોટો કાંટો બાર ઉપર છે.
નાનો કાંટો ત્રણ ઉપર છે.
ઘડિયાળમાં ત્રણ વાગ્યા છે.

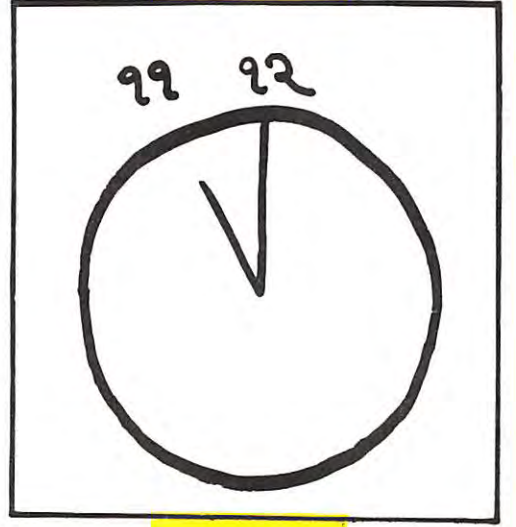
મોટો કાંટો બાર ઉપર છે.
નાનો કાંટો પાંચ ઉપર છે.
પાંચ વાગ્યા છે.

મોટો કાંટો બાર ઉપર છે.
નાનો કાંટો સાત ઉપર છે.
સાત વાગ્યા છે.

મોટો કાંટો બાર ઉપર છે.
 નાનો કાંટો અગિયાર ઉપર છે.
 અગિયાર વાગ્યા છે.

મનોચિત્ર

[અ] લખો :

૧ એક

૨ બે

૩ ત્રણ

૪ ચાર

૫ પાંચ

છ ૬

સાત ૭

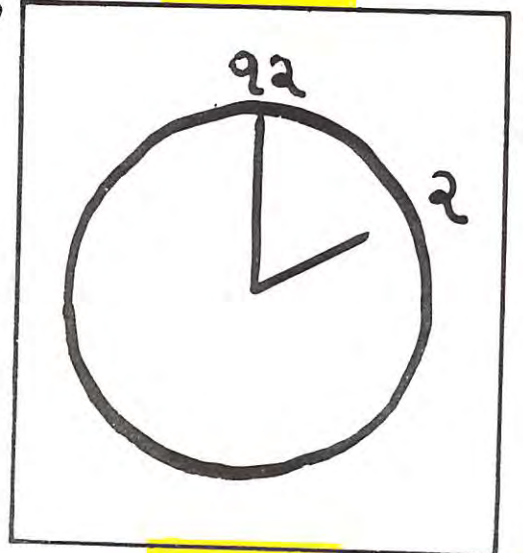
આઠ ૮

નવ ૯

દસ ૧૦

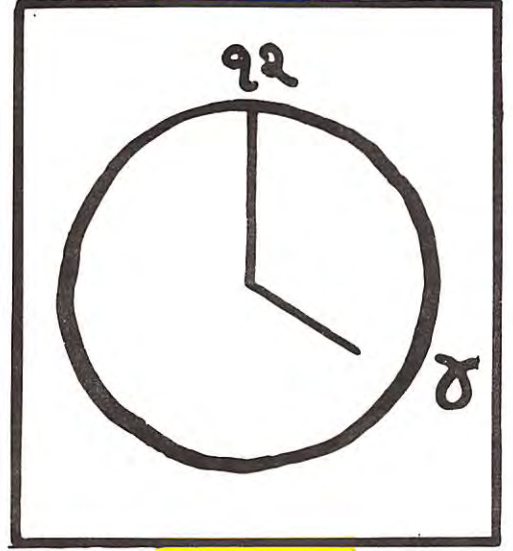
[બ] જવાબ આપો :

૧. મોટો કાંટો બાર ઉપર છે.
 નાનો કાંટો બે ઉપર છે.
 કેટલા વાગ્યા છે ?

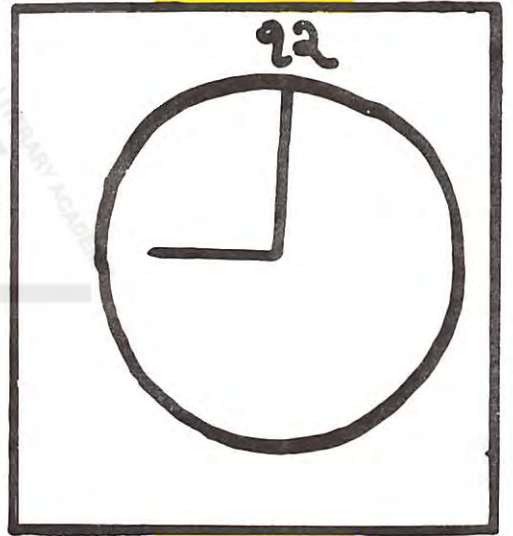

૨. મોટો કાંટો બાર ઉપર છે.
નાનો કાંટો ચાર ઉપર છે.
કેટલા વાગ્યા છે?

૩. મોટો કાંટો બાર ઉપર છે.
નાનો કાંટો નવ ઉપર છે.
કેટલા વાગ્યા છે?

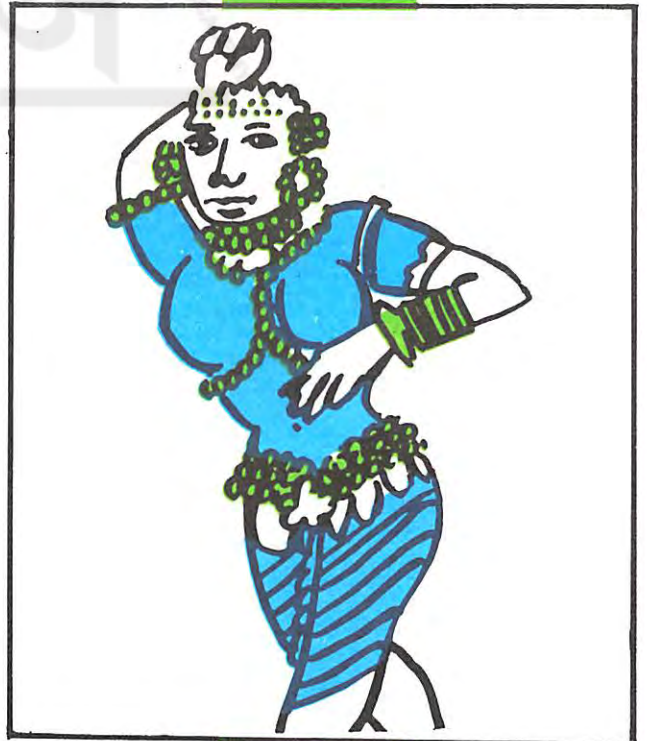

કેટલાંક વાક્યો

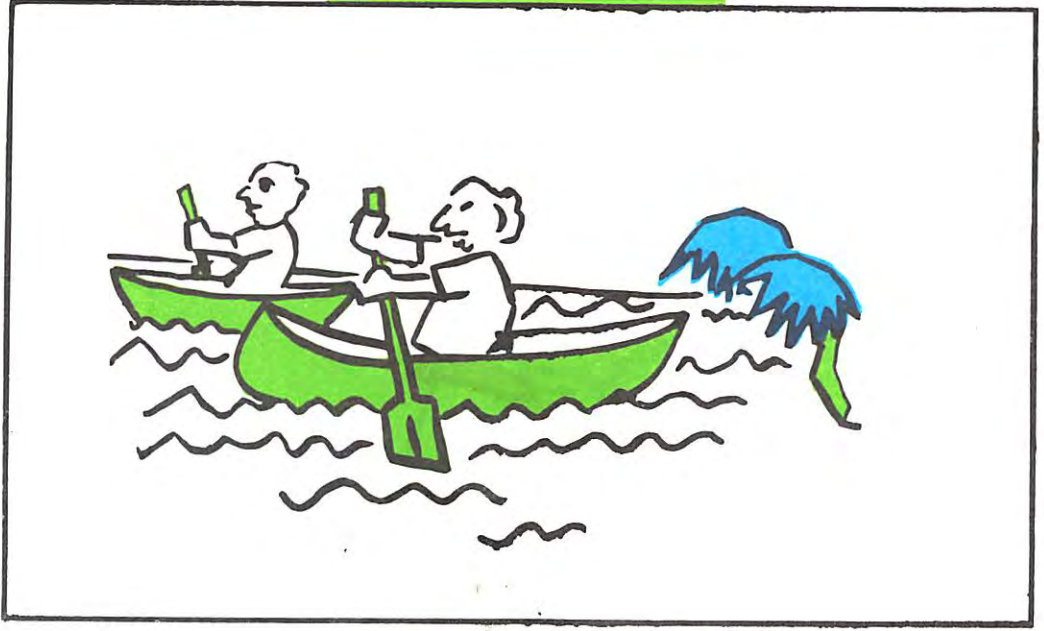
ગૌરવ ઔષધ લે છે.

ચૌલાદેવી નૃત્ય કરે છે.
સૌ મૌન છે.

નૌકાઓ આ તીરેથી ઘૂટે છે.
મૌલાના સાહેબ બાંગ પોકારે છે.

મોબેદજ આતેશ બહેરામમાં સુખડ ચઢાવે છે.

સુલેમાન પૌંઆ ખાય છે.

ગૌરીની આજે મૌખિક પરીક્ષા છે.

કૈરવ-પાંડવની લડાઈમાં પાંડવો જીતે છે.

પૃથ્વીરાજ ચૌહાણ ભારતના ઇતિહાસમાં જાણીતું
નામ છે.

૧. બોલો ને લખો :

કુ કૂ કે કૈ કો કૌ
 ગુ ગૂ ગે ગૈ ગો ગૌ
 સુ સૂ સે સૈ સો સૌ
 મુ મૂ મે મૈ મો મૌ
 યુ યૂ યે યૈ યો યૌ

૨. ખાલી જગા પૂરો (ક્રમ જાળવો) :

કુ કૂ કે કૈ કો કૌ
 નુ _____ ને નૈ નો _____
 _____ પૂ પે _____ પો પૌ
 તુ _____ તે તૈ _____ તૌ
 _____ જૂ _____ જૈ જો જૌ

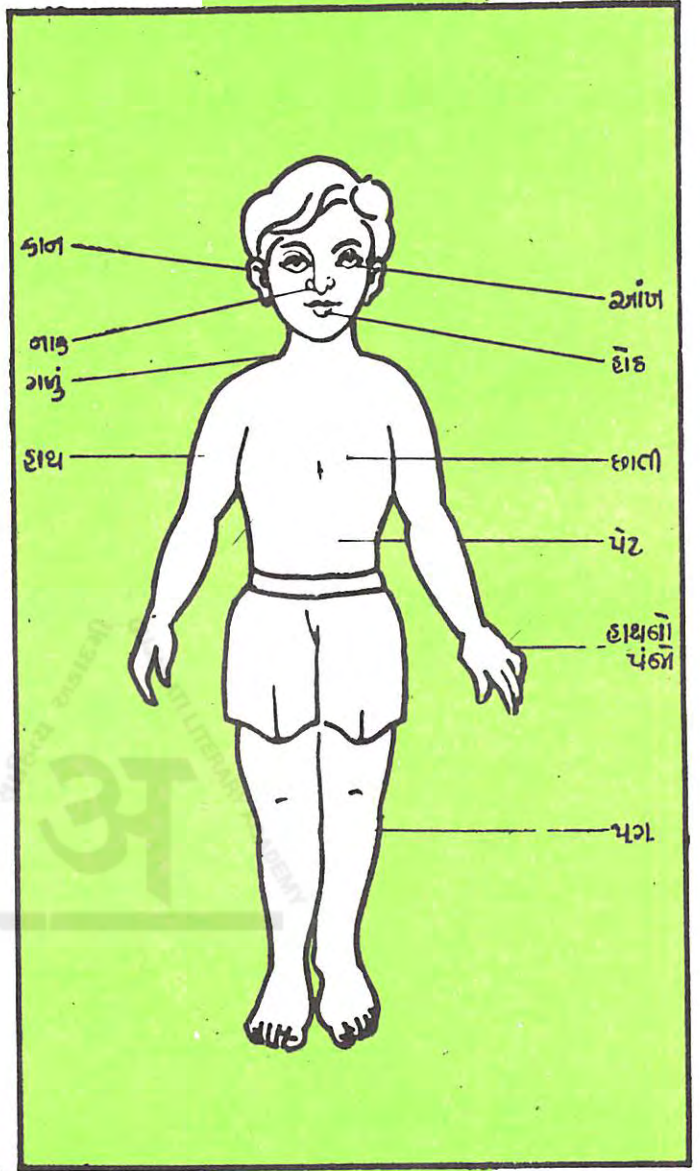
૩. જવાબ આપો :

- (૧) મૌલાના સાહેબ શું કરે છે ?
- (૨) ચૌલાદેવી શું કરે છે ?
- (૩) નૌકાઓ ક્યાંથી છૂટે છે ?
- (૪) સુલેમાન શું ખાય છે ?
- (૫) કૌરવ-પાંડવની લડાઈમાં કોણ જીતે છે ?

મારું શરીર

આ મારા હાથ છે.
 આ મારા પગ છે.
 આ મારી આંખ છે.
 આ મારું માથું છે.
 આ મારા કાન છે.
 આ મારું નાક છે.
 આ મારું કપાળ છે.
 આ મારી જીભ છે.
 આ મારા દાંત છે.
 આ મારો અંગૂઠો છે.
 આ મારી આંગળીઓ છે.
 આ આંગળીઓના નખ છે.
 આ મારા ખભા છે.
 આ મારી છાતી છે.
 આ મારું પેટ છે.

આ બધા મારા શરીરના ભાગ છે.
 એને હું ચોખ્ખા રાખું છું.
 શરીર તંદુરસ્ત રાખું છું.
 ચોખ્ખું શરીર અને પવિત્ર મન.
 એમાં ભગવાન વસે છે.

મનોયત્ન

શબ્દો લખો : [write the following words]

મારો	હાથ	જીભ	ખભો	ચોખ્ખું
મારી	પગ	દાંત	છાતી	તંદુરસ્ત
મારું	માથું	આંગળી	પેટ	ભાગ
મારા	કાન	નખ	શરીર	પવિત્ર
મારાં	નાક	અંગૂઠો	મન	ભગવાન

કપાળ

શરીરના ભાગો બતાવો ને બોલો.

[Show the parts of the body and speak out.]
 What do you call the following in Gujarati?

Hand	_____	Shoulder	_____
Foot	_____	Finger	_____
Head	_____	Teeth	_____
Ear	_____	Nail	_____

Nose _____
Forehead _____
Thumb _____
Tongue _____

Chest _____
Stomach _____
Body _____
Mind _____

અંગ્રેજીમાં ભાષાંતર કરો :

આ મારા હાથ છે.

આ તારા હાથ છે.

આ તેના હાથ છે.

આ મારો અંગૂઠો છે.

આ મારી આંગળી છે.

આ મારું નાક છે.

ભેદ સમજો :

મારો મારી મારું મારા

તારો તારી તારું તારા

તેનો તેની તેનું તેના

ખાલી જગ્યા પૂરો :

આ _____ (my) હાથ છે.

આ _____ (your) આંગળી છે.

આ _____ (his) નાક છે.

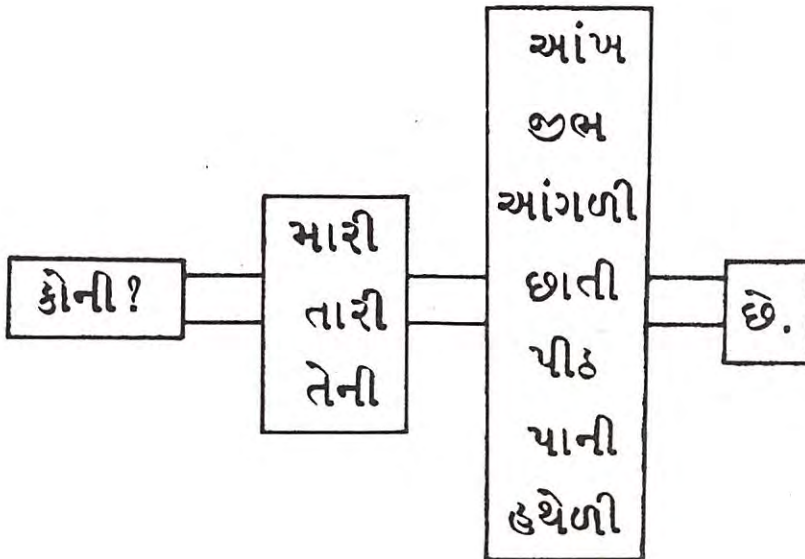
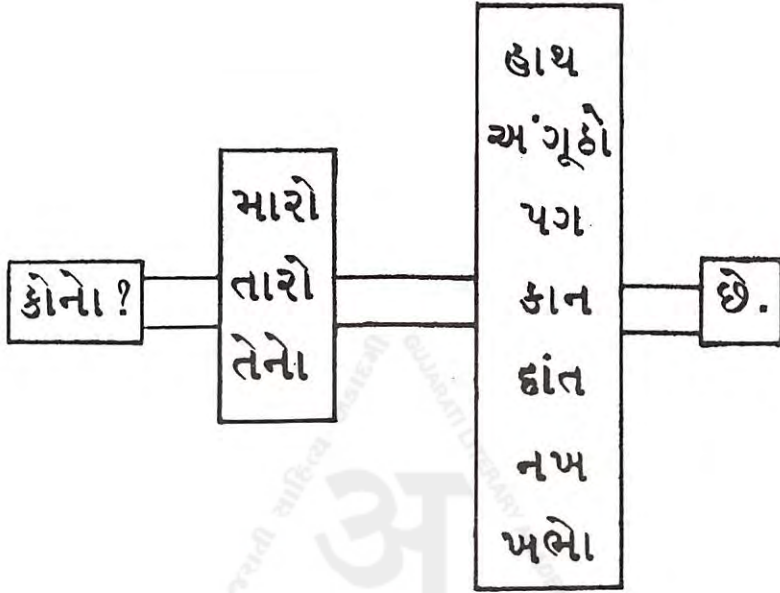

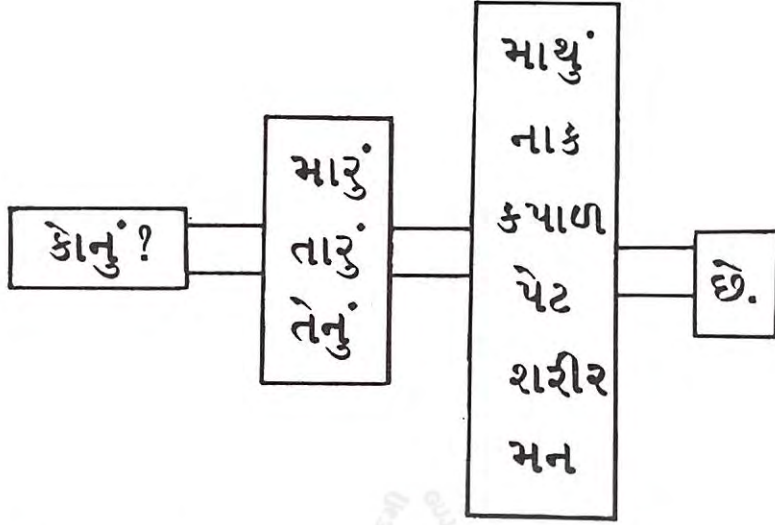
નીચેના કોઠા જુઓ અને વાક્યો બનાવો.

દાખલા તરીકે :

આ કોનો અંગૂઠો છે?

આ મારો અંગૂઠો છે.

ઁ મિત્રો શરીરના ભાગ ઁકબીજને ઁલી બતાવે.

એ મેદાન છે.

એમાં બધાં રમત રમે છે.

પાસે ખેતર છે.

રમણુ ખેતરમાં પાક લાણે છે.

રામ ખેતરમાં કામ કરે છે.

નેહાને કેળાં ભાવે છે એટલે કેળાં ખાય છે.

રહેમાનને પેંડા ગમે છે.

એ પેંડા ચાખે છે.

સેવા કરે તેને મેવા મળે છે.

નમે તે ભગવાનને ગમે.

નેતર	નહેર	નેતા	અમે
એરીંગ	લહેર	ચેપ	તમે
ખેતર	પટેલ	લેપ	જમે

મારું કુટુંબ

આ મારા મોટાભાઈ છે.
તેમનું નામ મોહનભાઈ છે

આ મારા બાપા છે.

આ મારી બા છે.

આ મારી નાની બહેન છે.
તેનું નામ સરલા છે.

આ મારાં કાકા-કાકી છે.

આ મારાં મામા-મામી છે.

પેલો મારા
દાદાજનો ફોટો છે.

અહીં મારાં
દાદીમા બેસે છે.
એ માળા ફેરવે છે.

અમે સૌ સાથે રહીએ છીએ.
સાથે જમીએ છીએ.
સાથે આનંદ કરીએ છીએ.

શબ્દો લખો :

બા	કાકા	દાદાજી
બાપા	કાકી	દાદીમા
મોટાભાઈ	મામા	
બહેન	મામી	

ખાલી જગ્યા પૂરો : દરેક વિદ્યાર્થી પોતાની વિગતો લખે.

મારું નામ _____ છે.

મારા બાપાનું નામ _____ છે.

મારી બાનું નામ _____ છે.

મારા મોટાભાઈનું નામ _____ છે.

મારી બહેનનું નામ _____ છે.

મારા કાકાનું નામ _____ છે.

મારાં કાકીનું નામ _____ છે.

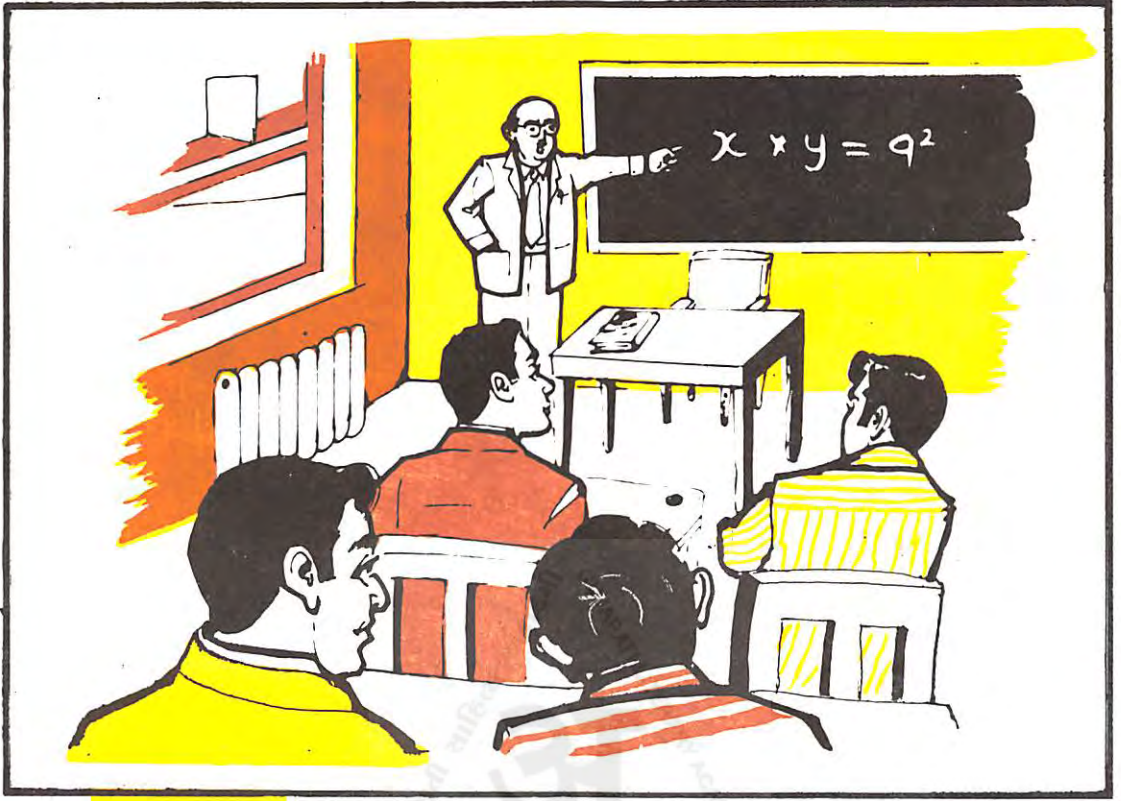
મારા દાદાજીનું નામ _____ છે.

મારાં દાદીમાનું નામ _____ છે.

મારે _____ ભાઈ છે અને _____ બહેન છે.

મારી નિશાળ

આ મારી નિશાળ છે.

આ મારો વર્ગ છે.

એમાં હું બેસું છું.

એમાં ખુરસી છે. ડેસ્ક છે.

શિક્ષક માટે ટેબલ-ખુરસી છે.

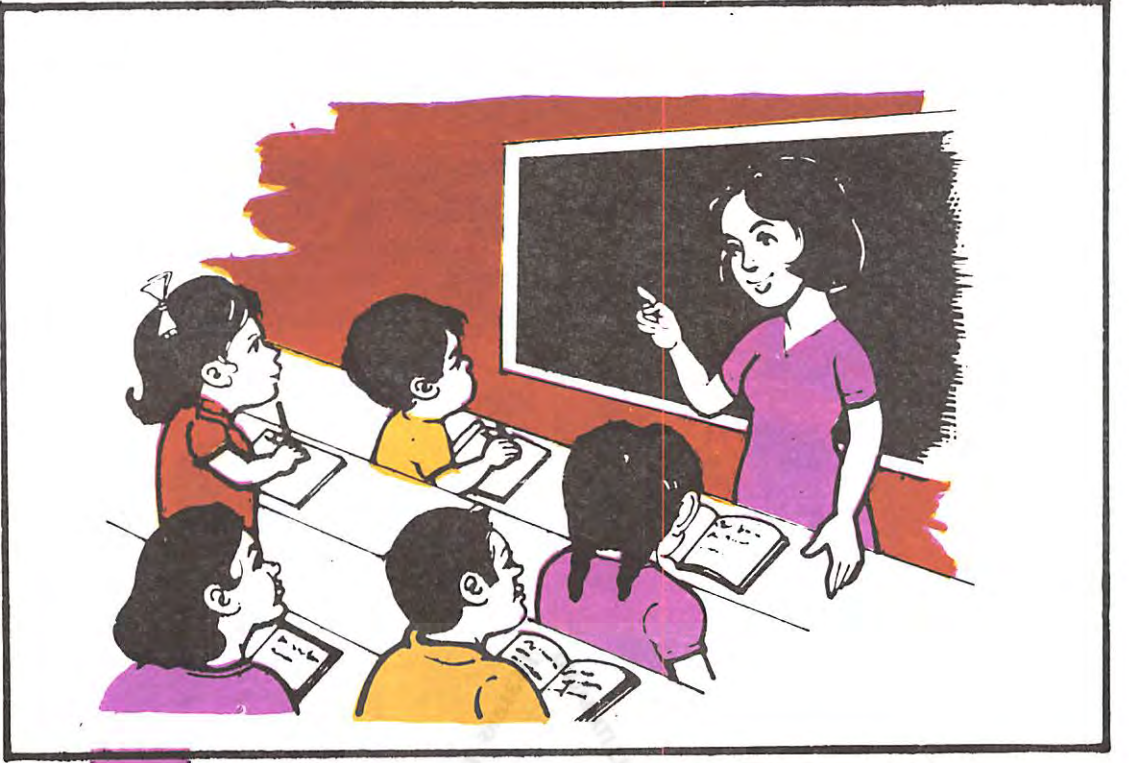
લખવા માટે બ્લેક-બોર્ડ અને ચોક્ક છે.

વાંચવા માટે પુસ્તકો છે.

નોવા માટે નકશા છે, નોટિસબોર્ડ છે.

ગરમી માટે સેન્ટ્રલ હીટિંગ છે.

પ્રકાશ માટે ટચુબલાઇટ છે.
 આ અમારો એસેમ્બલી હોલ છે.
 અહીં અમે બધાં મળીએ છીએ.
 અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.
 અમે ગીતો ગાઈએ છીએ.
 શિક્ષક અમને ઘણી માહિતી આપે છે.
 અમારી નિશાળ મને બહુ ગમે છે.

મનોયત્ન

લખો અને અંગ્રેજીમાં ભાષાંતર કરો :

હું બેસું છું

તું બેસે છે

તે બેસે છે

અમે બેસીએ છીએ

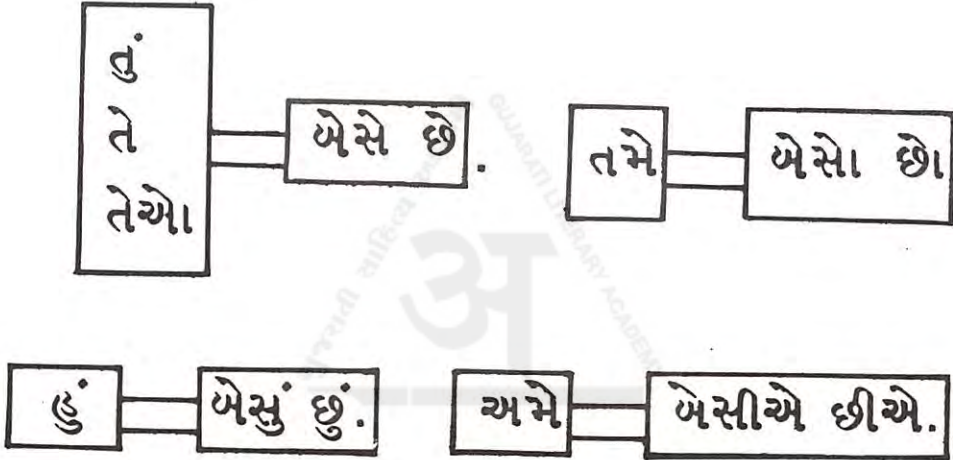
તમે બેસો છો

તેઓ બેસે છે

કોઠા જુઓ અને વાક્યો બનાવો :

દાખલા તરીકે :

તું બેસે છે.

નીચેના શબ્દો અંગ્રેજી અર્થ સાથે લખો :

વર્ગ

ખુરશી

ટેબલ

પુસ્તક

નકશો

પ્રાર્થના

ગીત

શિક્ષક

માહિતી

નકશાઓ

ખાલી જગા પૂરો :

- (૧) _____ (my) નિશાળ મને ગમે છે.
(૨) આ મારો _____ (class) છે.
(૩) મારા વર્ગમાં વાંચવા _____ (for) પુસ્તકો છે.
(૪) _____ (heat) માટે સેન્ટ્રલ હીટિંગ છે.
(૫) અમે બધાં _____ (songs) ગાઈએ છીએ.

લખો :

પુસ્તક

પુસ્તકો

ગીત

ગીતો

વર્ગ

વર્ગો

ખુરસી

ખુરસીઓ

નકશો

નકશાઓ

શિક્ષક

શિક્ષકો

વિદ્યાર્થી

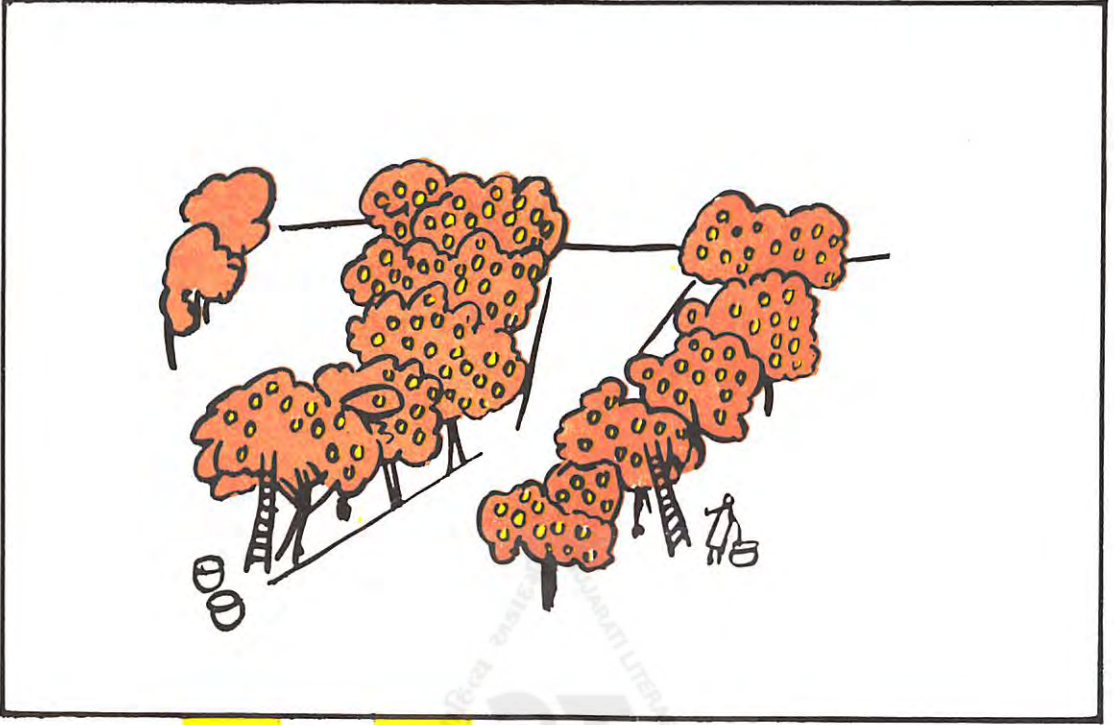
વિદ્યાર્થીઓ

વિદ્યાર્થીની

વિદ્યાર્થીનીઓ

મારી વાડી

આ વાડી છે.
 વાડીમાં દરાખ છે.
 વાડીમાં કેરી છે.
 દરાખ હજી કાચી છે.
 કાચી છે એટલે ખાટી છે.
 કેરી પાકી છે.
 પાકી છે એટલે મીઠી છે.
 મીના ઢીંગલીને નીચે મૂકે છે.
 લાકડી લે છે.
 કેરી પાડે છે.

મીઠી મીઠી કેરી ખાય છે.
મને પણ આપે છે.
પછી ઘેર જઈએ છીએ.
ઘેર ગરમ ગરમ ભાખરી, ભાજ,

ખીચડી અને કઢી ખાઈએ છીએ.
પછી દાદીમા વારતા કહે છે.
છેલ્લે રામધૂન બોલાવે છે.
પછી અમે સૂઈ જઈએ છીએ.

(૧) અંગ્રેજી શબ્દો આપો :

દરાખ

કેરી

અનનસ

સફરજન

નારંગી

(૨) ધ્યાનથી વાંચો :

એક ઘડો કાચો છે.

એક દરાખ કાચી છે.

એક ફળ કાચું છે.

એક કેરી પાકી છે.

એક સફરજન પાકું છે.

બે ઘડા કાચા છે.

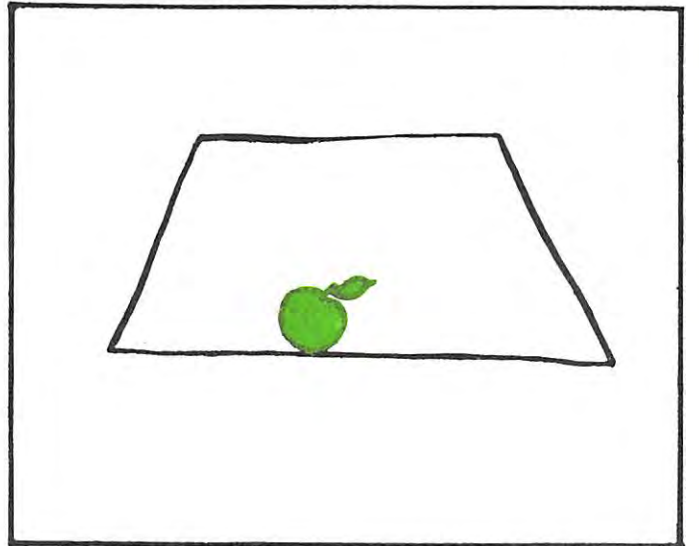
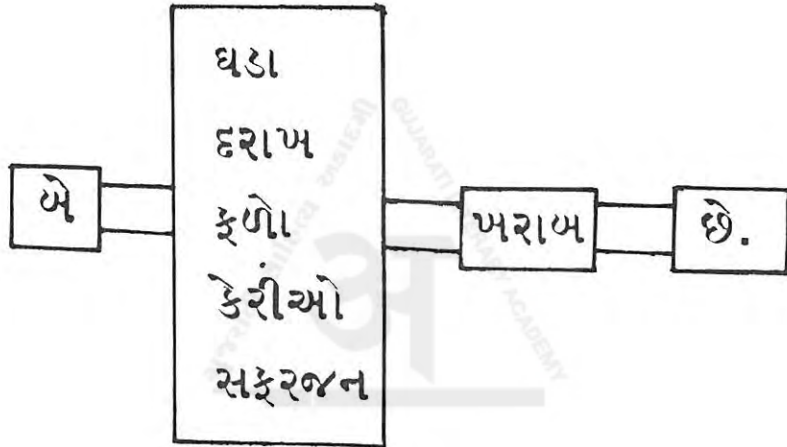
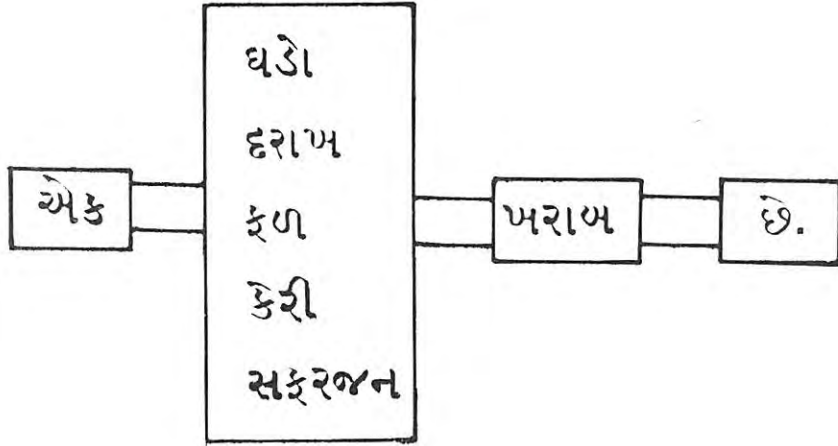
બે દરાખ કાચી છે.

બે ફળો કાચાં છે.

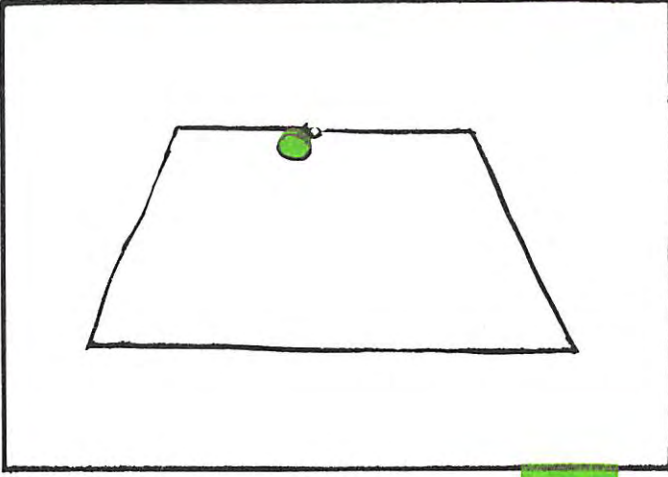
બે કેરીઓ પાકી છે.

બે સફરજન પાકાં છે.

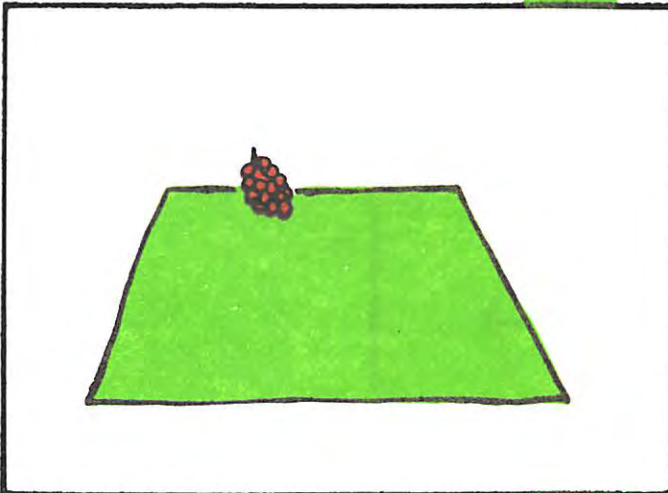
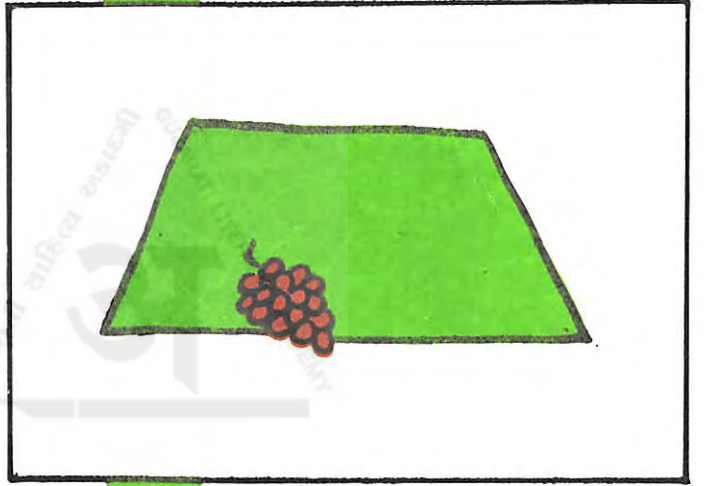

આ સફરજન છે.

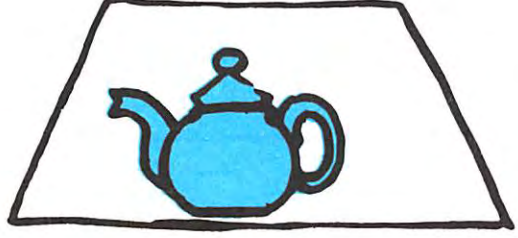
પેલું સફરજન છે.

આ દરાખ છે.

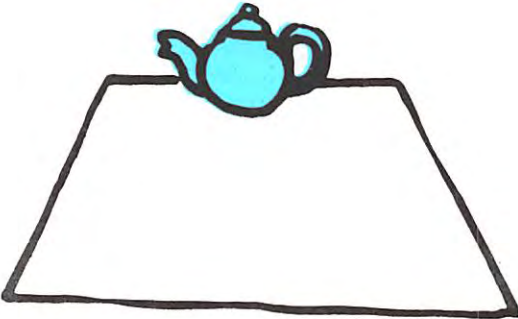

પેલી દરાખ છે.

આ કીટલી છે.

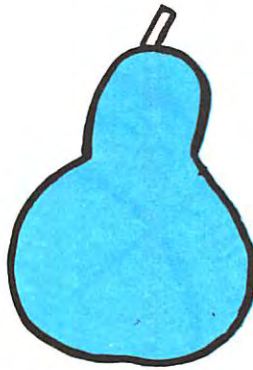

પેલી કીટલી છે.

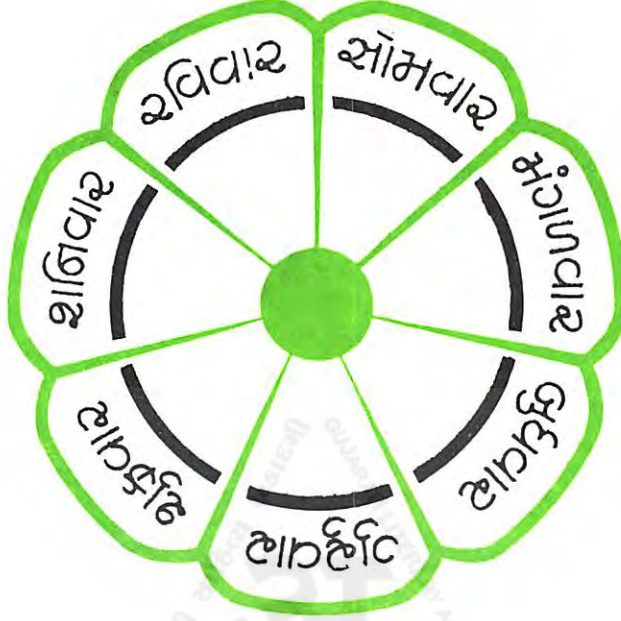

આ ફળ છે.

પેલાં છ ફળ છે.

સાત વારની વાત

આજે રવિવાર છે.

રવિવારે બધાંને રજા હોય છે.

રવિવાર પછી સોમવાર આવે છે.

સોમવારે બધાં કામ પર જાય છે.

સોમવાર પછી મંગળવાર, પછી બુધવાર ને ત્યાર પછી ગુરુવાર આવે છે.

ગુરુવાર પછી શુક્રવાર.

છેલ્લે શનિવાર.

ઘણીખરી નિશાળોમાં શનિવારે પાણુ રજા હોય છે.

રજા એટલે મળા.

સોમવારથી શુક્રવાર કામ.

શનિ-રવિ આરામ.

આરામના સમયમાં હું રમતો રમું છું.

તરવા જાઉં છું.

ફરવા જાઉં છું

બાપા ઘરની સફાઈમાં બાને મદદ કરે છે.

મિત્રો જન્મવા આવે છે.

ગાંધી મારે છે.

આનંદમાં દિવસ વીતી જાય છે.

શબ્દો લખો :

રવિવાર	આરામ	સફાઈ
સોમવાર	કામ	મદદ
મંગળવાર	તર	આનંદ
બુધવાર	ફર	રજા
ગુરવાર	રમ	મળા
શુક્રવાર	જન્મ	
શનિવાર	રમત	

જવાબ આપો :

કામના દિવસો કયા છે ?

આરામના દિવસો કયા છે ?

રજાના દિવસોમાં તમે શું કરો છો ?

ખાલી જગા પૂરો :

સોમવાર પછી _____ આવે છે, ને પછી _____

રવિવાર પહેલાં _____ હોય છે.

ગુરુવાર પછી _____

શાકની દુકાન

આ શાકની દુકાન છે.

અહીં બધી જાતનાં શાકભાજી મળે છે.

ફળો પણ મળે છે.

બટેટા, ટામેટાં, કેબી, ફલાવર, કારેલાં આ વિભાગમાં છે.

સામે ડુંગળી, લસણ, મરચાં, આદુ, કોથમીર, લીંબુ છે.

લીલા વટાણા પેકેટમાં છે, લાલ ગાજર પ્લાસ્ટિક-થેલીમાં, રીંગણાં તાજાં છૂટાં છે.

ફળો તો જાતજાતનાં છે.

નારંગી, સફરજન, કેળાં, મોસંખી, તરબૂચ, ટેટી, ચેરી, બેરી બધાં રસવાળાં છે.

સેલેડ માટે સેલેડનાં ને બીજાં લીલાં શાકભાજી છે શાકભાજી અને ફળોમાં વિટામિન હોય છે.

તંદુરસ્ત શરીર માટે વિટામિન જરૂરી છે.

રોજના ખોરાકમાં હું શાકભાજી, સેલેડ, ફળો લઉં છું.

તમે પણ લો છો ?

સરસ !

નીચેના શબ્દો લખો :

બટેટું	દુંગળી	લીંબુ
ટમેટું	લસણ	લીલા વટાણા
કોબી	મરચું	ગાજર
ફલાવર	આદુ	રીંગાચું
કારેલું	કોથમીર	સેલેડ
નારંગી	તરબૂચ	ફળ
સફરજન	ટેટી	શાકભાજી

ખાલી જગા પૂરો :

Potato _____

Lemon _____

Cauli flower _____

Apple _____

Onion _____

Water-melon _____

Chilly _____

Fruit _____

Garlic _____

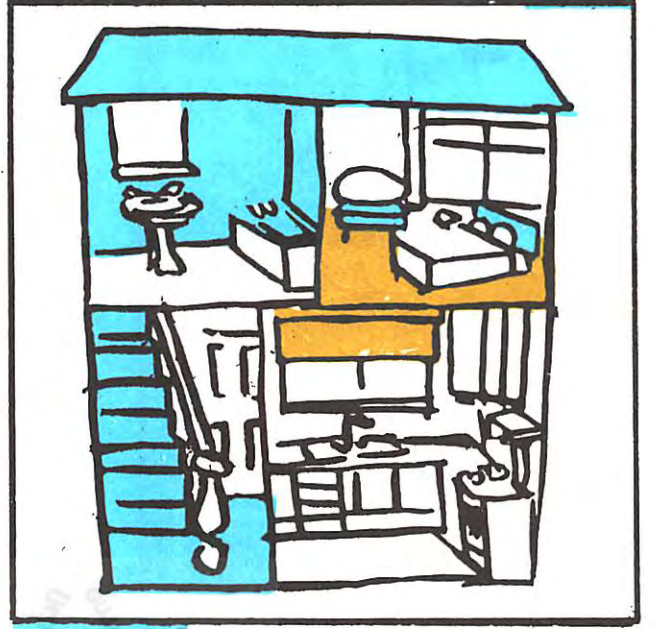
Ginger _____

Carrot _____

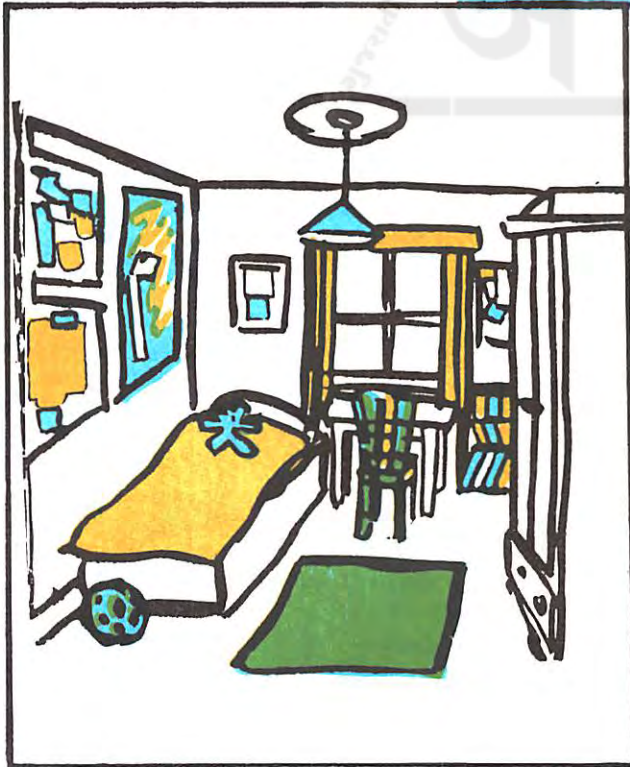
Salad _____

મારું ઘર-૧

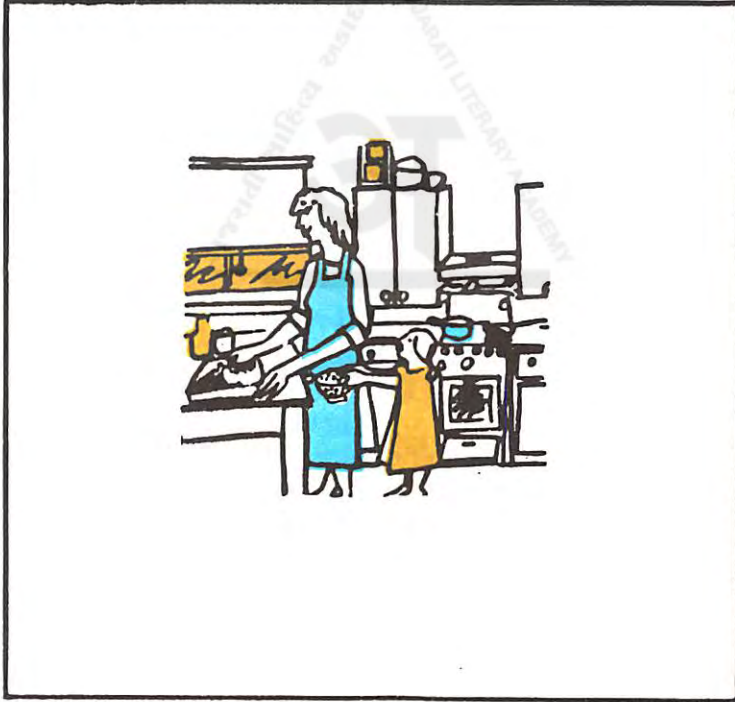
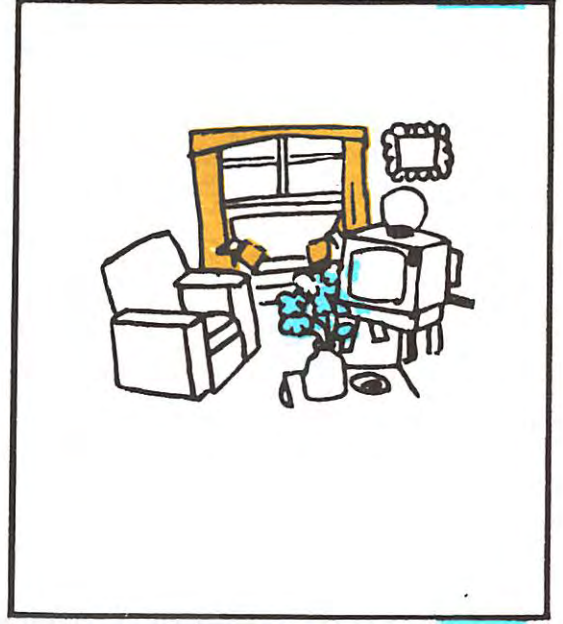

આ અમારું ઘર છે.

આ મારો ઓરડો છે.

આ અમારો બેઠક ખંડ છે.

આ અમારું રસોડું છે.
રસોડામાં બા રાંધે છે.
મોટીબહેન તેને મદદ કરે છે.

આ બાથરૂમ છે.
બા સવારમાં ન્હાય છે.
પછી પૂજા કરે છે.
મોટીબહેન કોલેજમાંથી બપોરે આવે છે.
તે બપોરે ન્હાય છે.
હું રમીને સાંજે આવું છું
તેથી સાંજે ન્હાઉં છું.
બાપા દુકાનેથી રાતે આવે છે.
તે રાતે ન્હાય છે.
અમે સૌ રાતે સાથે જમીએ છીએ.

મારું ઘર-૨

આ વેમ્પલી છે.

ત્યાં મારું ઘર છે.

પાછળ હીરાભાઈનું ઘર છે.

સામે કુસુમબહેન રહે છે.

બાજુમાં મુકુંદભાઈનું મકાન છે.

ગંગાકૌઠ પાણુ નજીકમાં જ રહે છે.

મારા ઘરમાં મારો જુદો રૂમ છે.

એ રૂમમાં હું સૂવું છું.

લેસન કરું છું.

સૂવાનો પલંગ છે.
 પલંગ પર ગાદી છે.
 ગાદી પર ચાદર છે.
 ચાદર પર ઓઢવાનું છે.
 ઓશીકાં પણ છે.
 એક ખૂણામાં ટેબલ-ખુરસી છે.
 ચોપડીઓનો ઘોડો છે.
 બીજા ખૂણામાં કપડાંનો કબાટ છે.
 જમીન પર જાજમ છે.
 છતમાં દીવો છે.
 બારણાની સામી બાજુ બારી છે.
 બારીને પડદા છે.
 ભીંત પર મજનાં ચિત્રો છે.

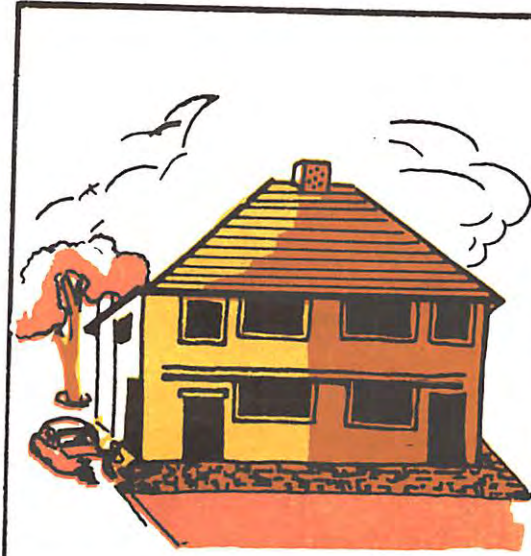
મનોયત્ન

શબ્દો લખો :

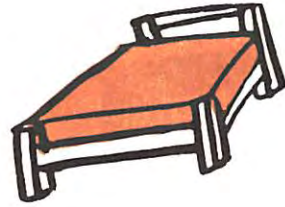

ઘર

મકાન

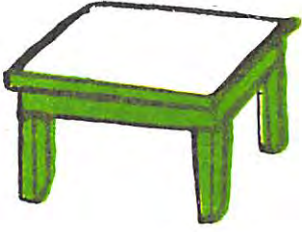
પલંગ

ચાદર

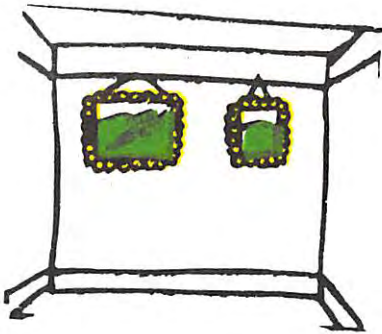
ગાદી

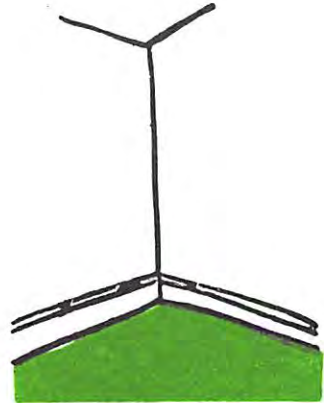
ટેબલ

ઓશીકું

ભીંત

ખૂણો

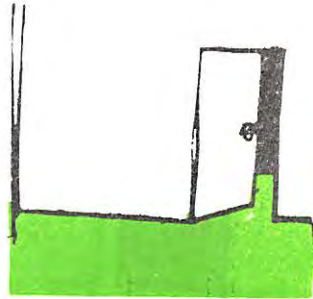
ખુરસી

ઘોડો

ચોપડી

જમીન

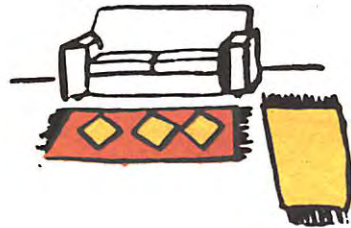
ખારી

છત

ખારાણું

ઝાઝમ

પડદો

ચિત્ર

જવાબ આપો :

તમે ક્યાં રહો છો ?

તમારી બાજુમાં કાણુ રહે છે ?

તમારી સામે કાણુ રહે છે ?

તમારે કેટલા રૂમ છે ?

તમારે ત્યાં સેન્ટ્રલ હીટિંગ છે ?

✽ આ શબ્દોના અંગ્રેજી શબ્દો આપો.

એકથી દસ

	૧	
૨	૩	૪
૫	૬	૭
૮	૯	૧૦

મારે એક નાક છે, બે આંખો છે, બંને હાથ
અને પગમાં પાંચપાંચ આંગળીઓ છે.

જમણા હાથની પાંચ અને ડાબા હાથની પાંચ
 મળીને કુલ દસ આંગળીઓ છે.
 બે હાથ અને બે પગ મળીને ચાર અવયવ છે.
 ત્રિકોણને ત્રણ બાજુઓ છે.
 ભારતમાં છ ઋતુઓ છે : વસંત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા,
 શરદ, હેમંત અને શિશિર.
 ભારતમાં ત્રણ મુખ્ય ઋતુઓ છે :
 શિયાળો, ઉનાળો, ચોમાસું
 એક અઠવાડિયાના સાત વાર છે :
 સોમ, મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ, રવિ.
 સોનું, રૂપું, તાંબું, કથીર, પીતલ, સીસું, લોહું
 અને પારો એમ કુલ આઠ ધાતુઓ છે.
 દશેરા પહેલાંના નવ દિવસ નોરતાં ગણાય છે.
 ત્યારે સૌ માતાજી આગળ ગરબા ગાય છે.

મનોયત્ન

શબ્દો લખો :

ચિત્ર	મિત્ર	પત્ર	છત્રી	ત્રિકોણ
અસ્ત્ર	શસ્ત્ર	શાસ્ત્ર	સ્ત્રી	

કૃતિ	સ્મૃતિ
પ્રીતિ	કિકેટ
રાષ્ટ્ર	દ્રક્ષાદગર
દષ્ટિ	દઢ
દ્રાવણુ	ચંદ્ર
આશીર્વાદ મર્મ કર્મ	
રુઆળ/રુઆળ રુચિ/રુચિ	
રૂપ/રૂપ/રૂપ, રૂઢિ/રૂઢિ/રૂઢિ	
ઋષિ	

ઉપરના શબ્દોમાં જોડાક્ષર તરીકે 'ર' કંઈ કંઈ
 રીતે લખ્યો છે તે તપાસો.
 વારંવાર તેમ લખીને તેવી ટેવ પાડો.

કનક-લતા

કનક : નમસ્તે લતાબહેન, કેમ છો ?

લતા : નમસ્તે કનકભાઈ. મજામાં છું. તમે કેમ છો ?

કનક : મજામાં. હમાણું દેખાતાં નથી ?

લતા : હમાણું ઠંડી બહુ પડે છે એટલે.

કનક : હા, પાછો વરસાદ ને સાથે પવન.

લતા : આજે થોડો ઉઘાડ નીકળ્યો છે તે સારું છે.

કનક : હા. પણ બ્રિટનની હવાનો ભરોસો નહીં !

લતા : એમ જ. વરસાદ ગમે ત્યારે ઝાપટે !

કનક : બીજું શું ચાલે છે આજકાલ ?

લતા : ખાસ કાંઈ નહીં. તમારી તબિયત કેમ છે ?

કનક : ઠીક છે. આ શરદી તો કાયમી છે !

લતા : તબિયત સાચવજો.

કનક : ભગવાન છે. તમે સાચવજો.

લતા : ચાલો, આનંદ થયો. મળતા રહેજો.

કનક : આવજો.

લતા : આવજો.

કેવી મજા ભાઈ કેવી મજા !
 બરફ ખુંદવાની કેવી મજા !
 ઘોળા બરફના ગોળા બનાવી
 ફેંકવાની આવે કેવી મજા !
 ને લપસી પડવાનીયે કેવી મજા !
 કરરર કરરર કરતા કરાને
 સૂણવાની આવે કેવી મજા !
 ને ત્યારે દોડવાની કેવી મજા !

હવામાં ઊડતાં બરફનાં ફેરાં
જોવાની આવે કેવી મજા !
ને તેમાં રમવાની કેવી મજા !
રૂ જેવા બરફને દોડી દોડીને
ઝીલવાની આવે કેવી મજા !
ને તેમાં ફૂદવાની કેવી મજા !

— હીરાલાલ શાહ

જોડાક્ષરો માટેનાં મનોચતુર્થો

મનોચતુર્થ - ૧

૧	એક	1	One
૨	બે	2	Two
૩	ત્રણ	3	Three
૪	ચાર	4	Four
૫	પાંચ	5	Five
૬	છ	6	Six
૭	સાત	7	Seven
૮	આઠ	8	Eight
૯	નવ	9	Nine
૧૦	દસ	10	Ten

મનોયત્ન - ૨

‘ક્ષ’ અને ‘જ્ઞ’ બંને અક્ષરો ખરી રીતે જોડાક્ષરો છે પણ
‘ક્રશ’ કે ‘ગ્ન’ લખાવાને બદલે ‘ક્ષ’ અને ‘જ્ઞ’ લખાય છે.

લખો :

અક્ષર

ક્ષમા

ક્ષત્રિય

આજ્ઞા

જ્ઞાન

અજ્ઞાન

ઉપરના શબ્દો વારંવાર લખો.

વાક્યોમાં વાપરો.

ખ, ગ, ઘ, ચ, ત, થ, ધ, ન, પ, બ,
ભ, મ, ય, લ, વ, શ, ષ, સ

આ અક્ષરો જોડાક્ષર તરીકે અરધા આવતા હોય તો '૧'
કાઠી નાખીને લખવા.

ઉદાહરણ :

ચોખ્ખું	(ખ)	અહલા	(દ)
વાગ્યા	(ગ)	વ્યંજન	(વ)
અર્ધ્ય	(ઘ)	શ્યામ	(શ)*
ઉચ્ચાર	(ચ)	અષ્ટકોણ	(ષ)
ત્યારે	(ત)	અસ્મિતા	(થ)×
મથ્યો	(થ)	આ શબ્દોને વાક્યોમાં વાપરો.	
અધ્યાય	(ધ)	આવા જોડાક્ષરવાળા ખીજા	
ન્યાય	(ન)	શબ્દોની યાદી બનાવો.	
ખ્યાર	(ખ)	તેને વાક્યોમાં વાપરો અને જોડા-	
શબ્દ	(પ)	ક્ષરો લખવાની ટેવ પાડો.	
અભ્યાસ	(બ)		
ઉચ્ચાર	(મ)		
જથ્થો	(ય)		
ખચ્યામ	(ર)		

* શૂ 'શ' વિશ્વાસ ઇશ્વર જેવા શબ્દોમાં

આમ પણ લખાય છે.

× બેવડો ત આમ પણ લખાય છે.

૧૦૭ ચિત્ત. સત્તા, સત્તાવીસ

ક, છ, જ, ઝ જોડાક્ષર તરીકે આવે તો તેને પછીના
અક્ષરની સાથે નજીક અડાડીને લખવામાં આવે છે.

કેટલીક વાર તેને સહેજ નાનો પણ લખાય છે.

દાખલા તરીકે

અક્રુલ

વાક્ય

છયાસી

સજજ

દાઝ્યો

ટ, ઠ, ડ, ઢ માં પણ લગભગ તેમ જ છે, પણ તે
જ અક્ષર બેવડાય તો બંને અક્ષરો ઉપરનીયે લખાય
છે. નીચેના અક્ષર થોડો નાનો લખાય છે.

દા. ત. ટટાર (ટ)

અક્રુચાસી (ક્ર)

ઉકુચન (ક)

ઢઢો (ઢ)

આ શબ્દો વારંવાર લખો.

આ શબ્દો વાક્યોમાં વાપરો.

દ, ઢ

આ બે અક્ષરો ખાસ રીતે જોડાય છે, જો 'ચ' સાથે આવે તો નીચે મુજબ જોડાય છે :

- (૧) દ + ચ વિદ્યા ('ઘ' અક્ષરમાં 'દ' અને 'ચ' બંને સમાઈ ગયા છે.)
- (૨) ડૂ + ચ ડાહ્યો ('ઢ' અક્ષરમાં 'હ' અને 'ચ' બંને સમાઈ ગયા છે.)
- (૩) જ્યારે 'ઉદ્ગાર'માં 'દ' ને નીચે ' ~ ' નિશાની કરીને (એને અક્ષરને 'ખોડો' કર્યો કહેવાય છે) 'ગ'ની સાથે જોડાયેલો ગણુવામાં આવે છે.

આ જોડાક્ષરો વારંવાર ઘૂંટીને લખવાની ટેવ પાડો ને શબ્દોને વાક્યોમાં વાપરો.

‘ર’

ગુજરાતીમાં ‘ર’ બોડાક્ષર તરીકે જુદી જુદી રીતે
બોડાય છે :

(૧) અક્ષરની નીચે ‘^’ આવી નિશાની કરીને :

દ્રક્ષાદગર

રાષ્ટ્ર

(૨) અક્ષરમાં ‘,’ નિશાની ઉમેરીને :

પ્રણામ ચંદ્ર (‘ચંદ્ર’ આમ પણ લખાય છે)

ક્રિયા દ્રાવણ (‘દ્રાવણ’ આમ પણ લખાય છે)

ક્રિકેટ

અગ્ર

(૩) અક્ષરમાં નીચે ‘ ¨ ’ નિશાની ઉમેરીને :

સ્મૃતિ

કૃતિ

દષ્ટિ

દઢ

આનો ઉચ્ચાર ‘રુ’ જેવો થાય છે.

(૪) 'ત' સાથે જોડાય તો 'ત્ર' લખાય છે :

ત્રિકોણ

ત્રણ

(૫) બે અક્ષર વચ્ચે આવતો હોય તો સામાન્ય રીતે પછીના અક્ષર પર 'રેફ્' (°) લખીને બતાવાય છે.

અર્પણ

આશીર્વાદ

કર્મ

(૬) 'શ' સાથે જોડાય તો 'શ્ર' લખાય છે.

શ્રી

શ્રમ

શ્રાવણ

આ શબ્દો વારંવાર લખો.

આ શબ્દો વાપરી વાક્યો બનાવો.

મનોયત્ન - ૭

ઁથી વધુ અક્ષરો પશુ જોડાક્ષરો તરીકે આવી શકે છે.

ઉચ્છ્વાસ (૨ ઇ વ)

સ્ત્રી (સ્ ત ર)

રાષ્ટ્ર (૫ ટ ર)

આવા બીજા શબ્દો શોધો.

તેમને વાક્યોમાં વાપરો.

(૧) 'રુ' અક્ષર 'રુ' આમ પણ લખી શકાય છે :

રુઆળ / રુઆળ

રુચિ / રુચિ

રુદન / રુદન

(૨) 'રૂ' અક્ષર 'રૂ' આમ પણ લખી શકાય છે :

રૂપાળું / રૂપાળું

રૂપિયો / રૂપિયો

રૂમાલ / રૂમાલ

રૂબરૂ / રૂબરૂ

(૩) 'ઋ' (ઉચ્ચાર 'રુ')

ઋષિ

ઋતુ

આ શબ્દો લખો, બોલો.

વાક્યોમાં વાપરો.

મારા ઘરનો બાગ

મારા ઘરની આગળ નાનકડો બાગ છે.

અહીં ખિટનમાં લગલગ બધાનાં ઘરની આગળ બાગ હોય છે. તેમાં સુંદર ફૂલો ખીલ્યાં હોય છે. મારા બાગમાં પણ મળનાં ફૂલો છે. રંગબેરંગી ફૂલો જોઈને સુખમાં તો 'ખુશખુશ થઈ જાય છે. મને ખુલાખ બહુ ગમે છે.

મારા બાપા દર રવિવારે બાગમાં કામ કરે છે. ખોદકામ કરે છે, છોડને પાણી પાવ છે, નકામાં પાન ચૂંટી કાઢે છે. સૂકાં પાંદડાંનો કચરો સાફ કરે છે, ઘાસ કાપે છે, ફૂંડાં સરખાં ગોઠવે છે ને તેમાંની માટી ઉપરનીચે કરે છે. થોડું ખાતર પણ નાખે છે. હું પણ ઘણી વાર તેમને મદદ કરું છું.

ઘરની પાછળ નાની વાડી છે. તેમાં સફરજનનું ઝાડ છે. પેર પણ છે. ટમેટાં, કેળી પણ છે. બાએ ઘાણા પણ વાવ્યા છે. શાકભાજીનું ધ્યાન બા રાખે છે.

બે-ત્રણ ખુરસી અને એક ગોળ ટેબલ પણ છે. તડકો હોય ત્યારે અમે ત્યાં બેસીએ છીએ.

મારી દિનચર્યા

હું રોજ સવારે સાંત વાગ્યે ઊઠું છું.

પછી હું મોં ધોઉં છું. દાંત સાફ કરું છું.

બા નાસ્તો ટેબલ પર ગોઠવે છે.

હું નિશાળ માટે કપડાં પહેરું છું. વાળ ઓળું છું.

મારાં પુસ્તકોનો થેલો તૈયાર કરું છું.

પછી હું નાસ્તો કરવા બેસું છું.

નાસ્તામાં બાએ આજે જીરંમીઠું નાખેલી ભાખરી બનાવી છે. નાની, ગોળ અને કડક છે. તેના પર માખણ લગાડે છે અને મને આપે છે.

મને આ ભાખરી બહુ ભાવે છે.

સાથે હું દૂધ પીઉં છું.

કોઈ કોઈ વાર ટોસ્ટ સાથે ખાઉં છું. કોઈ વાર મુઝલી પણ દૂધ સાથે લઉં છું.

પછી હું નિશાળે જાઉં છું. બસમાં જાઉં છું. આખો દિવસ ભણું છું. વચ્ચે રજા પડે ત્યારે મિત્રો સાથે રમું છું.

નિશાળની ટીમમાં હું ફૂટબોલ રમું છું. મને ફૂટબોલ બહુ ગમે છે. હાકી નથી ગમતી.

સાંજે હું ઘેર આવું છું. નહાઉં છું. પાછો દૂધ-
નાસ્તો કરું છું. થોડી વાર ટી.વી. જોઈ પછી ઘરકામ
કરું છું. નિશાળમાંથી બધા વિષયોમાં ઘણું ઘરકામ
આપતા હોય છે.

રાતે પિતાજી દુકાનેથી આવે છે.

અમે રાતે સાથે જમીએ છીએ. પછી હું પ્રાર્થના
કરું છું ને સૂઈ જાઉં છું.

મહેમાન

આજે અમારે ત્યાં મહેમાન આવ્યા છે. લેસ્ટરથી આવ્યા છે. તેમની સાથે તેમની નાની દીકરી પણ છે. એ મારા જવડી છે. એનું નામ રચના. એની મોટી બહેન સાથે નથી. એનું નામ પણ મને ખબર છે, મેઘના.

મહેમાન મારા બાપના ખાસ મિત્ર છે. તેમનું નામ દિનેશભાઈ. તેમની કાપડની મોટી દુકાન છે. તેમને સંગીતનો પણ ઘણો શોખ છે. પોતે પણ સારું ગાય છે.

બપોરે ઈસ્માઈલભાઈ, પેસ્તનજી, જયંતીભાઈ બધા આવે છે. સૌ ભેગા મળીને કોઈ કાર્યક્રમ ગોઠવે છે. અમિંગહામમાં મોટો ગુજરાતી મેળાવડો થવાનો છે તેની સૌ ચર્ચા કરે છે.

બાએ સૌને માટે સરસ રસોઈ બનાવી છે. બા હાંડવો સરસ બનાવે છે. સૌ વખાણી ખાય છે.

હું તો રચના સાથે આખો દિવસ ગાળું છું. તોફાન-મસ્તી કરીએ છીએ. વાર્તાની ચોપડીએ વાંચીએ છીએ. બા પાસેથી વારંવાર કશુંક ખાવાનું લઈ આવીએ છીએ. મોટી બા પાસે બાળગીતો ગવડાવીએ છીએ.

સાંજે દિનેશકાકાની મહેફિલ જામે છે. અમારે ત્યાં હાર્મોનિયમ છે. દિનેશકાકા ઘણાં ગીતો ગાગ છે પણ મને બે ગીતો બહુ ગમે છે. એક છે ‘એકડો સાવ સળેકડો’ અને બીજું છે

‘હું ને ચંદુ છાનામાના કાતરિયામાં પેઠા’. હું, સુષમા, રચના સૌ જો ગીતોમાં જોડાઈએ છીએ.

રાતે સૌ સૌના ઘરે જાય છે. દિનેશકાકા અને રચના પણ જવાની તૈયારી કરે છે. લેસ્ટર પહોંચતાં દોઢેક કલાક થાય છે. બા લેસ્ટર લઈ જવા માટે હાંડવો બાંધી આપે છે. કાકીને પણ બાનો હાંડવો બહુ ભાવે છે. બાનો હાંડવો બધાંને ભાવે છે.

રચના મને લેસ્ટર આવવા કહે છે. દિનેશકાકા પણ સૌને લેસ્ટર આવવા આમંત્રણ આપે છે. બધાં જાય છે. ‘આવજો’ ‘આવજો’ કહીએ છીએ.

હવે ઘર એટલું ખાલીખાલી લાગે છે !

પરીક્ષા

આજે મારી પરીક્ષા છે. ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીની પ્રવેશ-પરીક્ષામાં બેસવાનો છું. મેં પ્રારંભિક પરીક્ષા પાસ કરી છે—પ્રથમ વર્ગમાં!

આ બીજી પરીક્ષા છે. મેં તૈયારી તો બરાબર કરી છે. આખું વરસ અમને અમારા ગુજરાતી શિક્ષકે વાચન, લેખન, ભાષણ વગેરેની ખૂબ તાલીમ આપી છે.

પણ તોય મને થોડો ડર તો લાગે જ છે! પહેલી પરીક્ષા સો ગુણની જ હતી. આ તો બસો ગુણની છે. બે પ્રશ્નપત્રો છે. પરીક્ષકો પણ અજાણ્યા હોય છે. થોડી ચિંતા થાય છે પણ પડશે તેવા દેવાશે!

હું પછી બીજી પરીક્ષાઓ પણ આપવાનો છું. દર વરસે આપવાનો છું. મારે મારું ગુજરાતી સરસ કરવું છે.

તમે બધાં પણ પરીક્ષા આપો છો ને?

શાબાશ!

સ્વાગત

“જ્યાં જ્યાં વસે એક ગુજરાતી, ત્યાં ત્યાં સદાકાળ ગુજરાત”- એ કવિ શ્રી ખખરદારની ઉક્તિ અનુસાર જ્યાં જ્યાં ગુજરાતી જનસમાજ છે, જ્યાં જ્યાં ગુજરાતી ભાષા છે ત્યાં ત્યાં ગુજરાત છે, ગુજરાતની સંસ્કૃતિ છે. આ રીતે તો અમેરિકામાંયે ગુજરાત છે અને બ્રિટનમાંયે. બ્રિટનમાંના ગુજરાતીઓ ગુજરાતનાં તેમનાં સાંસ્કૃતિક મૂળિયાં સાચવી રાખે તેમાં ફક્ત ગુજરાતીઓનું જ નહીં, બ્રિટનનુંયે હિત છે. બ્રિટનમાંના ગુજરાતી જનસમાજ જેટલા પ્રમાણમાં તેનાં આગવાં સાંસ્કૃતિક મૂળ જળવશે, તેટલા પ્રમાણમાં તે જળવવાની તેની શક્તિ વધારશે. બ્રિટિશ જનસમાજમાં આ પહેલી નજરે વિરોધાભાસી લાગે એવી વાત છે. પણ મનુષ્યનો સર્વાંગી વિકાસ તેના મૂળ સંસ્કારોને તે કોઈ પણ પ્રદેશમાં રહેતો હોય ત્યાં જળવી રાખવાથી જ થાય છે. તેથી બ્રિટનની સરકારે ત્યાંની શાળાઓમાં અન્ય ભારતીય ભાષાઓની જેમ ગુજરાતી ભાષાના શિક્ષણની જોગવાઈ કરવાનું સ્વીકાર્યું છે. આ ખરેખર પ્રગતિશીલ અને લોકાભિમુખ પગલું છે. દરેક રાષ્ટ્ર હવે બહુભાષી અને બહુ-જાતિ, બહુધર્મી અને બહુ-સાંસ્કૃતિક જ રહેવાનું. આધુનિક જમાનાની આ વિલક્ષણતા છે. પરંતુ બહુવિધતાનો વિકાસ સંમિલન માટે કરવાનો છે, વિભાજન માટે નહીં. તે વિશે પણ સ્પષ્ટ રહેવું જોઈએ. માત્ર ભાષા માનવમાત્રના એ સાંસ્કૃતિક વિકાસનું એવું સાધન છે કે તેને હંમેશા માટે વિદાય આપવાનું શક્ય નથી. તેથી સરવાળે વૈશ્વિક સંવાદિતા સિદ્ધ કરવાના પ્રયત્નોને વેગ મળશે. બ્રિટનમાં સ્થપાયેલી ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીને હું તો ગુજરાત અને બ્રિટનને જોડતી સેતુ-રચના જ માત્ર હું, અને તેની સર્વ પ્રવૃત્તિઓને આ સંદર્ભમાં જોવા-મૂલવવાનું પસંદ કરું છું.

બ્રિટનમાં ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીની સ્થાપના પછી, ગુજરાતીઓના મનોવિકાસ માટેનાં-સાંસ્કૃતિક વિકાસ માટેનાં અનેક કાર્યો ભાઈશ્રી ચોજેશભાઈ, વિપુલભાઈ વજેરેની આજેવાની હેઠળ હાથ ધરાતાં રહ્યાં છે. પ્રસ્તુત પુસ્તકમાળાનું નિર્માણ એ પૈકીનું એક છે. આ પુસ્તકમાળા અધિકારી વિદ્વાનો દ્વારા તૈયાર થઈ હોઈ તેની ઉપયોગિતા સ્વયંસ્પષ્ટ છે. આ પુસ્તકમાળા ગુજરાતી જનસમાજને એની માતૃભાષા-સંસ્કારમૂળની ભાષા શીખવા-સમજવા માટેનું, એની પોતાની સાહિત્યિક-સાંસ્કૃતિક પરંપરાને સાચી રીતે જાળવવા માટેનું એક ઉપયોગી સાધન બની રહેશે. આ પુસ્તકમાળા સૌ ગુજરાતી બાળકોમાં “હું ગુજર વિશ્વનિવાસી”નો ઉમદા ભાવ સંકારવામાં સહાયજનક બની રહે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ વર્ષોથી ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્યની સેવા કરતી રહી છે. તેણે બિન-ગુજરાતી-ભાષીઓને ગુજરાતી શીખવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. એ માટેની જરૂરી વાંચનસામગ્રી તૈયાર કરતી રહી છે. વિદ્યાપીઠ આમજનોમાં મહાત્મા ગાંધીનો ચિંતનનો પ્રસાર કરવાના નમ્ર પ્રયાસો ૬૫ વરસથી કરે છે. તેથી આવો પ્રયાસ જ્યારે કોઈ અન્ય સ્થળે પણ થાય ત્યારે ગુજરાત વિદ્યાપીઠ માટે તે આનંદની ઘટના બને છે. ગુજરાતી ભાષાનું ગૌરવ વધારવું છેક તેના સ્થાપનાકાળથી આજ સુધી વિદ્યાપીઠની પ્રતિજ્ઞા રહી છે. બ્રિટનના ગુજરાતીવાસીઓ ગુજરાતીના ગૌરવને જીવંત કરવાનો. આવો અર્થપૂર્ણ પ્રયાસ કરે તે સર્વથા અભિનંદનીય છે. આ પુસ્તકમાળાનું, હું આ દષ્ટિએ સ્વાગત કરું છું, અને તેના ઉત્તરોત્તર વિકાસ માટે શુભેચ્છા પાઠવું છું.

પ્રસ્તુત પુસ્તકમાળાના પ્રકાશન સાથે મને સ્નેહપૂર્વક સામેલ કરવા માટે આ યોજનાના સંયોજકોનો આભારી છું.

તા. ૨૪-૩-૧૯૮૬

રામલાલ પરોખ

કુલનાયક

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ

અમદાવાદ, ભારત

આવકાર

કવિ ખમરદારે ગાયું છે કે “જ્યાં જ્યાં વસે એક ગુજરાતી ત્યાં ત્યાં સદાકાળ ગુજરાત”. વિશ્વભરમાં ગુજરાતીઓ એક યા ખીજા નિમિત્તે ગયા છે અને ત્યાં ઠરીઠામ થયેલા છે. પરદેશોમાં વસતા ગુજરાતીઓમાં ગુજરાતી ભાષા ભુલાઈ જશે કે શું એવી દહેશત ઊભી થવા લાગી છે. નવી પેઢી આજુબાજુના વાતાવરણમાં જે સંસ્કૃતિની આબોહવામાં ઊછરી રહી છે તે અને એમની અસલ સંસ્કૃતિ એ બે વચ્ચે, સ્વાભાવિક જ, એક આંતરસંઘર્ષ અનુભવે છે. આ પરિસ્થિતિમાં ગુજરાતી ભાષા અને સંસ્કૃતિને દબમૂલ કરવી હોય તો વ્યવસ્થિત રીતે ગુજરાતીના શિક્ષણની ગોઠવણ કરવી જોઈએ. અત્યારના સમયમાં આ એક તાકીદનું આહ્વાન છે અને ખ્રિટનની ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીએ એ ઉપાડી લીધું છે એ આનંદની વાત છે.

અકાદમીએ ગુજરાતી ભાષાના અભ્યાસનો ચાર વર્ષનો કાર્યક્રમ ધરી કાઢ્યો અને અક્ષર-માળાનાં ૪ પુસ્તકો તૈયાર કર્યાં. નિશ્ચિત અભ્યાસક્રમને કઈ રીતે શીખવવો એ માટે શિક્ષકોને મદદરૂપ થવા માર્ગદર્શક પુસ્તિકા “સેતુ” પણ એણે તૈયાર કરી છે. પ્રસ્તુત “અક્ષરમાળા”માં ગુજરાતી લિપિનો પરિચય જુદાં જુદાં ચિત્રો દ્વારા આપવામાં આવ્યો છે તે યોગ્ય થયું છે. આધુનિક ટેકવણીવિદ્યા સ્વીકારે છે કે પ્રારંભિક કક્ષાએ ચિત્રની મદદથી લિપિનો સમ્યક ખ્યાલ બાળકને આવે છે. લિપિ પછી આવે છે અક્ષરજ્ઞાન. માનસિક બોજ વગર અક્ષરનું જ્ઞાન બાળકને મળે એ રીતે વિવિધ પાઠોની ગોઠવણી કરવામાં આવી છે. સ્વરોની સમજ ક્રમશઃ વિકસતી જાય એવું આયોજન સ્વીકૃત શિક્ષણસિદ્ધાન્તને અનુરૂપ છે. બાળકનું ચિત્ર પરિચિતથી અપરિચિત તરફ ગતિ કરવું હોય છે. વિશ્વના વિવિધ પદાર્થોને આત્મસત્ કરવું બાલચિત્ર આજુબાજુની સૃષ્ટિ અને ઘીજવસ્તુઓની મારફતે પોતાના જ્ઞાનમાં વધારો કરી શકે. એવું શબ્દભંડોળ પણ એ રીતે વધે અને વ્યાકરણનું જ્ઞાન પણ એને અનુષંગે આવતું જાય એ જાતની યોજનાની સમજ શિક્ષણના સિદ્ધાન્તોને અનુરૂપ છે. આપણી શિક્ષણપ્રણાલીમાં વ્યાકરણના બોજ હેઠળ ભાષાશિક્ષણને સંઘન કરવું પડતું હતું, એ સ્થિતિનો ઉપાય અહીં કર્યો છે અને કશા પણ બોજ વિના વિદ્યાર્થી વ્યાકરણનો ખ્યાલ મેળવી શકે એવી સુવિધા કરી છે. આ પ્રકારના અભ્યાસક્રમ વડે વિદ્યાર્થી સરળતાથી ગુજરાતીના વાચનલેખનની સજ્જતા મેળવી શકશે.

ચોથા વર્ષમાં ગદ્ય-પદ્યના નમૂનાઓ આપી ગુજરાતી સાહિત્યનો સમૃદ્ધિના પરિચયમાં મૂકવાનો પ્રશસ્ય પ્રયત્ન થયો છે. કૃતિઓની પસંદગી પ્રાતિનિધિક અને સ્વરૂપગત વૈવિધ્ય જાળવનારી છે. આ સંચયમાં ગુજરાતના પ્રસિદ્ધ લેખકોની કૃતિઓનો સમાવેશ તો કર્યો જ છે પણ એ ઉપરાંત ખ્રિટન અને અન્ય દેશોમાં વસતા લેખકોની કૃતિઓ પણ લેવામાં આવી છે એ આવકારદાયક છે. ખાસ તો વિદેશોમાં વસેલી પ્રજા તરીકે આ લેખકોની અનુભૂતિ વિશિષ્ટ કોટિની છે. એમનો અનુભવ બે સાંસ્કૃતિક વચ્ચે વિભક્ત થયેલો છે. એમના આ અનુભવની સાહિત્યમાં અભિવ્યક્તિ થઈ રહી હોય એનો પરિચય જેમને માટે આ પાઠ્યપુસ્તકો તૈયાર થઈ રહ્યાં છે એમને અત્યંત પોતીકા-પણુનો અનુભવ કરાવશે. આ દૃષ્ટિએ પન્ના નાયક, ભાનુશંકર વ્યાસ કે ડાહ્યાભાઈની, વિનોદ કપાસી કે ચોજેશ પટેલની, પાકિસ્તાનના અદીલ કે હનીફની, બળવંત નાયક કે ભાનુભાઈને કોટેચા વગેરેની કૃતિઓનો સમાવેશ કર્યો છે એ ઉચિત છે.

ખ્રિટનની ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીએ દૃષ્ટિ અને સૂઝપૂર્વક ગુજરાતી ભાષાના શિક્ષણ માટે જે આયોજન કર્યું છે એને માટે અકાદમી અને એના સંનિષ્ઠ કાર્યકર્તાઓને અભિનંદન.

ગુજરાત યુનિવર્સિટી

અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬

૧૬ એપ્રિલ ૧૯૮૬

કે. સો. શાસ્ત્રી

કલપતિ

શુભેચ્છા

ડૉ. હવેએ સ્ક્રિટનમાં વસતા વિદ્યાર્થીઓ માટે ગુજરાતી શીખવાનાં જે ક્રમિક પાઠ્યપુસ્તકો તૈયાર કર્યાં છે તેમાં તેમણે પોતાની ભાષાવિજ્ઞાનની જાણકારીને તથા ભાષા-શિક્ષણના અનુભવને યોગ્ય રીતે કામે લગાડ્યો છે એવું, શિક્ષકોના માર્ગદર્શનની પુસ્તિકા 'સેતુ' જોતાં ખાતરીથી કહી શકાય. તેમની દષ્ટિ અને પદ્ધતિ વૈજ્ઞાનિક તેમ જ વ્યવહારુ જણાય છે. આ રીતે આપણી વિવિધ પ્રકારની ને વ્યાપક શૈક્ષણિક જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા વ્યવહારની કક્ષાએ ભાષાજ્ઞાનને વિનિયોગ જેટલો વધુ થઈ શકશે, તેટલું શિક્ષણકાર્ય વધુ સાર્થક અને વધુ ફળપ્રદ બનશે.

ડૉ. હવેને આ પ્રકારની શિક્ષણસામગ્રી નિર્માણ કરવાની વધુ તકો મળે અને તેમના જ્ઞાન અને અનુભવનો ખનતો લાભ લેવાય એવી મારી શુભેચ્છા છે. ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી આ કાર્ય માટે અભિનંદનને પાત્ર છે.

માર્ચ ૧૧, ૧૯૮૬

કે. ચૂ. ભાયાણી
નિવૃત્ત અધ્યાપક, ભાષાવિજ્ઞાન
ગુજરાત યુનિવર્સિટી
અમદાવાદ.

અકાદમી શાને વરેલી છે ?

ધ્યેય :

૧. ગુજરાતી સાહિત્યનાં સર્જનાત્મક અને વિવેચનાત્મક વિવિધ પાસાંઓને અને પ્રવૃત્તિઓને વેગ આપવો.
૨. ગુજરાતી તેમ જ ગિન-ગુજરાતી સાહિત્યકારો અને કળાકારોનાં પ્રવચનો અને ચર્ચા ગોઠવવાં.
૩. ગુજરાતી સાહિત્યની અને ભાષાની અસ્મિતાને વિકાસ સાધતા કાર્યક્રમો યોજવા.
૪. પ્રિન્ટમાં રચાતા ગુજરાતી સાહિત્યના નિષ્કર્ષરૂપ વાર્ષિક અંકની યોજના કરવી.
૫. ગુજરાતી ભાષાના રસ, વિકાસ અને પ્રચારને પોષતી વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ કરવી.

ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી (લંડન)

પ્રચોદિત

ગુજરાતી ભાષા શીખવાનાં ક્રમિક પાઠ્યપુસ્તકો

- (૧) અક્ષરમાળા
- (૨) ગુજરાતી ભાષા પ્રવેશ-૧
- (૩) ગુજરાતી ભાષા પ્રવેશ-૨
- (૪) ગુજરાતી ભાષા પ્રવેશ-૩
- (૫) ગુજરાતી ભાષા પ્રવેશ-૪ (મધ્યમ સંગ્રહ)
- (૬) સેતુ (ઉપરનાં પુસ્તકો પર શિક્ષકો માટેની માર્ગદર્શિકા)

આ અને ગુજરાતી ભાષાનાં તમામ પુસ્તકો મેળવવા સંપર્ક સાધો :

: ભારત :

નવભારત સાહિત્ય મંદિર

૧૩૪, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૨

ફોન નં. ૨૦૧૭૨૧૩

ગાંધી રોડ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૮

ફોન નં. ૨૧૩૯૨૫૩

: વિદેશ :

Bidd Enterprises

Suppliers of Gujarati Books to : Libraries.

Schools, Language Centres and Institutions.

37, Sanders Road, Finedon Road Industrial Estate.

Wellingborough, Northamptonshire NN8 4NL

Telephone : (0933) 229353

Fax : (0933) 229111

સદાકાળ ગુજરાત

જ્યાં જ્યાં વસે એક ગુજરાતી ત્યાં ત્યાં સદાકાળ ગુજરાત !
જ્યાં જ્યાં ગુજરાતી બોલાતી, ત્યાં ત્યાં ગુર્જરીની મહોલાત.

ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ કે પશ્ચિમ
જ્યાં ગુર્જરના વાસ,
સૂર્યતણાં ફિરણો દોડે ત્યાં
સૂર્યતણાં જ પ્રકાશ.

જેની ઉઘા હસે હેલાતી, તેનાં તેજ પ્રકુલ પ્રભાત,
જ્યાં જ્યાં વસે એક ગુજરાતી ત્યાં ત્યાં સદાકાળ ગુજરાત !

ગુર્જર વાણી, ગુર્જર લહાણી,
ગુર્જર શાણી રીત,
જંગલમાં પણ મંગલ કરતી
ગુર્જર ઉદમ પ્રીત.

જેને ઉર ગુજરાત હુલાતી તેની સુરવન તુલ્ય મિરાત,
જ્યાં જ્યાં વસે એક ગુજરાતી ત્યાં ત્યાં સદાકાળ ગુજરાત !

કૃષ્ણ, દયાનંદ, દાદાકેરી
પુણ્ય વિરલ રસ લોભ,
ખંડખંડ જઈ ઝૂઝે ગવે
કોણ જાત ને કોમ !

ગુર્જર લરતી ઊછળે છાતી ત્યાં રહે ગરજ ગુર્જર માત;
જ્યાં જ્યાં વસે એક ગુજરાતી ત્યાં ત્યાં સદાકાળ ગુજરાત !

અણકીધાં કરવાના કોડે,
અધૂરાં પૂરાં થાય,
સ્નેહ, શૌર્ય ને સત્યતણા ઉર,
વૈભવરાસ રચાય.

જય જય જન્મ સદ્ગુણ ગુજરાતી, જય જય ધન્ય અદલ ગુજરાત !
જ્યાં જ્યાં વસે એક ગુજરાતી ત્યાં ત્યાં સદાકાળ ગુજરાત !

—અખરદાર